

Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom i formiranje stereotipa o njima u medijima

Makovica, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:224133>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Diplomski rad br. 22_NOVD_2020

**Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom
i formiranje stereotipa o njima u medijima**

Lucija Makovica, 0554/336D

Koprivnica, rujan 2020. godine

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL: Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

STUDIJSKI PROGRAM: diplomski sveučilišni studij Novinarstvo

PREDAVAČ: Lucija Makovica

POSREDOVAČKI BROJ: 0654/336D

ROK: 8. 9. 2020.

ODJELSKI: Rodni stereotipi i novinarstvo

NASLOV RADA: Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom i formiranje stereotipa o njima u medijima

NASLOV RADA NA
ENGL. JEZIKU: Protection of human rights of persons with disabilities and forming stereotypes
about them in the media

MENTOR: doc. dr. sc. Lidija Dujčić

ZVANJE: docentica

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. izv. prof. dr. sc. Magdalena Najber-Agičić

2. izv. prof. dr. sc. Goran Vojković

3. doc. dr. sc. Lidija Dujčić

4. doc. dr. sc. Irena Radej Miličić

Zadatak diplomskog rada

BROJ: 22_NOVD_2020

OPIS:

Tema ovoga diplomskog rada jesu stereotipi prema osobama s invaliditetom. Uz definiranje ključnih pojmova i povijesni osvrt na (ne)uključnost osoba s invaliditetom u društvo, prvi dio rada bavi se njihovom pravnom i zakonodavnom zaštitom, dok se drugi dio rada sastoji od istraživanja provedenog u suradnji s osobama s invaliditetom te analize medijskog sadržaja s tematikom invaliditeta na jednom od najčitanijih hrvatskih portala Index.hr.

U radu je potrebno:

1. Uvodno postaviti teorijski okvir istraživana fenomena.
2. Utvrditi pravne aspekte zaštite osoba s invaliditetom.
3. Definirati metodologiju istraživanja.
4. Analizirati medijske sadržaje prema postavljenim kriterijima.
5. Izvesti zaključke na temelju provedenih istraživanja.

ZADATAK URUČEN

10.9.2020

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SIEVER

**Sveučilište
Sjever**

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Diplomski rad br. 22_NOVD_2020

**Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom
i formiranje stereotipa o njima u medijima**

Studentica

Lucija Makovica, 0554/336D

Mentorica

Lidija Dujić, doc. dr. sc.

Koprivnica, rujan 2020. godine

Predgovor

Osobe s invaliditetom u svakodnevnom su životu izložene stereotipima i stalnoj borbi za ostvarivanje svojih prava. Činjenicu da su u različitim povijesnim razdobljima bile marginalizirane, suvremeni svijet želi ispraviti, pri čemu značajnu ulogu imaju međunarodne organizacije poput Ujedinjenih naroda koje propisuju standarde i norme međuljudskih odnosa. Osobe s invaliditetom predstavljaju osjetljivu skupinu u društvu i zbog toga ne smiju biti marginalizirane niti isključene iz društva. U sprječavanju diskriminacije bitnu ulogu imaju i mediji. Upravo iz tog razloga ovaj diplomski rad istražuje medijsko praćenje osoba s invaliditetom, na primjeru jednoga od najčitanijih hrvatskih portala *Index.hr*, te iznosi rezultate anketnog upitnika kojim su prikupljene priče osoba s invaliditetom o stereotipima i diskriminaciji s kojom se svakodnevno susreću.

Sažetak

Na temelju relevantne znanstvene literature kao i dostupnih objavljenih stranih i domaćih zakonskih akata u ovom diplomskom radu istražuje se razvoj zaštite prava osoba s invaliditetom na međunarodnom i domaćem planu. U radu se najprije definiraju ključni pojmovi za razumijevanje problematike razvoja ljudskih prava osoba s invaliditetom i formiranja stereotipa, a potom se kronološki prikazuje odnos društva prema osobama s invaliditetom. Obuhvatit će se razvoj stereotipa od antike do 21. stoljeća. Naglasci će biti stavljeni na povijesna razdoblja kao što su antika, srednji vijek i suvremeno doba te različite percepcije i marginalizaciju osoba s invaliditetom u navedenim razdobljima. Osim toga, izložen će biti i razvoj pozicioniranja ljudskih prava osoba s invaliditetom u odnosu na druge marginalizirane skupine. Činjenica da su tek u 21. stoljeću formirana prava osoba s invaliditetom kroz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom upozorava na dugotrajnost procesa formalizacije prava ove ugrožene skupine društva. Ta činjenica doprinijela je diskriminaciji i formiranju negativnih stereotipa. Jedan od primjera koji će biti iznesen u radu jest i samo pitanje korištenja naziva za osobe s invaliditetom. Prvi dio diplomskog rada završava izlaganjem o pravima osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i njihovoj zakonskoj zaštiti dok se u drugom dijelu rada prikazuje odnos medija prema osobama s invaliditetom te analiziraju članci koji su tematski uz njih vezani s internetskog portala *Index.hr*. U konačnici rad donosi i analizu provedenog anketnog upitnika koji su ispunile osobe s invaliditetom te nekoliko osobnih priča u kojima one govore o stereotipima s kojima su se susrele kroz život.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom, međunarodno pravo, stereotipi, diskriminacija, mediji

Summary

With the help of relevant scientific literature, available published foreign and domestic legislation, the paper will outline the development of the protection of the rights of persons with disabilities. Primarily, the paper will define the concepts that are crucial for understanding the development of the human rights of persons with disabilities and the formation of stereotypes. In a chronological manner, the relationship of society to persons with disabilities will be presented. The development of the positioning of human rights of persons with disabilities in relation to other marginalized groups will be exposed. The rights of persons with disabilities were formed through the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. This happened in 21st century it points to the lengthy process of formalizing the rights of this vulnerable group of society. This fact contributed to the discrimination and the formation of negative stereotypes. One of the examples that will be presented in the paper is the issue of using the name for persons with disabilities. The first part of the paper ends with a presentation on the rights of persons with disabilities in the Republic of Croatia and their legal protection. Finally, the second part of the paper consists of a questionnaire completed by people with disabilities and several personal stories. Second part also contains reference to the media presentation of persons with disabilities on the Croatian internet portal *Index.hr*.

Key words: persons with disabilities, international law, stereotypes, discrimination, media

Sadržaj

1.	Uvod	1
2.	Pravna formalizacija prava osoba s invaliditetom	3
2.1.	Međunarodna zaštita prava osoba s invaliditetom	3
2.1.1.	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom	4
2.1.2.	Europska unija i zaštita prava osoba s invaliditetom	5
2.2.	Položaj osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj	6
3.	Stereotipi.....	10
4.	Osobe s invaliditetom i formiranje stereotipa.....	13
4.1.	Položaj osoba s invaliditetom u društvu i njihova zaštita	14
4.1.1.	Povijesni pregled položaja osoba s invaliditetom	14
4.1.2.	Suvremeno društvo i položaj osoba s invaliditetom	16
5.	Mediji i osobe s invaliditetom	17
5.1.	Mediji i stereotipi	18
5.2.	Prezentacija osoba s invaliditetom u medijima	20
5.3.	Izvještavanje o osobama s invaliditetom na primjeru <i>Index.hr</i>	21
6.	Stereotipi vezani uz osobe s invaliditetom	28
6.1.	Analiza anketnog upitnika.....	28
6.2.	Osobne priče osoba s invaliditetom	42
7.	Zaključak	51
8.	Literatura	54
9.	Popis slika, tablica i grafova.....	58

1. Uvod

Tema ovoga diplomskog rada jesu stereotipi¹ koji se formiraju u društvu prema osobama s invaliditetom. Rad će problematizirati pitanje stereotipa i njihove učestalosti u društvu. Cilj rada je definirati što su to stereotipi, koji su najčešći i zašto do njihova formiranja dolazi. Osim toga, rad će definirati pojam osoba s invaliditetom i kroz povijesni pregled dati osvrt na odnos društva prema njima, problem uključenosti u društvo kao i njihov položaj u zajednici. Također, radi pravne i zakonodavne zaštite osoba s invaliditetom cilj je prikazati na koji način su međunarodne organizacije poput Ujedinjenih naroda (UN-a) donosile različite odredbe u kojima se ustanovljuju njihova prava i zaštita. Rad će na kronološki način prikazati osnovne zakonske akte koji se odnose na osobe s invaliditetom i njihovu uključenost u društvo. U konačnici, diplomski rad prikazat će položaj i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Posebna pažnja bit će posvećena javnim institucijama koje su zadužene za praćenje i provedbu zakona vezanih uz tu problematiku. Drugi dio rada sastoji se od istraživanja provedenog u suradnji s osobama s invaliditetom te analize medijskog sadržaja s tematikom invaliditeta na portalu *Index.hr*. Princip pretraživanja objavljenih tekstova bio je po ključnim riječima u arhivi članaka na navedenom portalu, najstariji je iz 2015., a posljednji iz 2020. godine. Cilj i svrha navedenog istraživanja jest na stvarnim primjerima prikazati problematiku koja se veže uz njihov društveni i ekonomski položaj. Članci o osobama s invaliditetom pronađeni su na ranije navedenom internetskom portalu i u radu su analizirani u četiri kategorije koje obuhvaćaju analizu pogrešaka, ali i pozitivnih primjera novinarskog teksta. Nakon toga, analizirat će se anketno istraživanje koje je provedeno na određenom uzorku, a za cilj je imalo istražiti susreću li se sa stereotipima te kako ocjenjuju odnos medija prema njima. Osim toga, u radu su objavljene i osobne priče osoba s invaliditetom koje su nastale kroz razgovor, a u kojima sugovornici opisuju stereotipe i predrasude² s kojima su se susretali zbog svog invaliditeta. Rad će na osnovu prikupljenih podataka prikazati utjecaj medija i okoline na formiranje negativnih stereotipa koji utječu na stvaranje percepcije osoba s invaliditetom u društvu. Osim toga, rad će pokazati kako se zbog načina prikazivanja u javnom prostoru kreiraju problemi s kojima se osobe s invaliditetom susreću svakodnevno.

1 Stereotip označava vrlo pojednostavljeno mišljenje, koncepcija ili vjerovanje. Navedeno prema: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

2 Predrasude su prošireni i ustaljeni, unaprijed postavljeni stereotipni sud zasnovan na nedokazivim tvrdnjama i lažnim autoritetima. Vidljiva je razlika između stereotipa i predrasuda jer se na osnovu stereotipa formiraju i predrasude. (Ibid.)

U analizi istraživanja u radu će se koristiti relevantna domaća i strana literatura, kao i zakonski akti domaćeg i stranog podrijetla. Metodološki, rad će se voditi kvalitativnom analizom literature i prikupljenih saznanja na temelju kojih će potom biti doneseni zaključci o položaju osoba s invaliditetom, a uz pomoć deskriptivne metode i kronološkog slijeda bit će prikazan povijesni i društveni kontekst formiranja zaštite osoba s invaliditetom. Usporednom analizom izložit će se pitanje zaštite prava na međunarodnoj razini, razini Europske unije i u Republici Hrvatskoj. Prikupljeni članci poslužit će za analizu formiranja javnog mnijenja te će se uz pomoć kvalitativne analize tekstova utvrditi koliko njihove pogreške ili uspješan novinarski stil utječu na stvaranje slike o osobama s invaliditetom u javnosti. U konačnici, analiza anketnog istraživanja prikazat će odgovore ispitanika o učestalosti susretanja sa stereotipima i predrasudama kao i njihove komentare na ovu temu i prijedloge kako bi se položaj osoba s invaliditetom u društvu mogao poboljšati.

2. Pravna formalizacija prava osoba s invaliditetom

Položaj osoba s invaliditetom oduvijek je imao karakter marginalizirane skupine. Iako se vremenom taj položaj pokušavao mijenjati, bilo je potrebno jasno definirati i odrediti prava osoba s invaliditetom. Referentna institucija za ovakav postupak bili su Ujedinjeni narodi i njihova konvencija. Ono što je zanimljivo primijetiti jest da u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948. nema spomena o pravima osoba s invaliditetom, odnosno – jasno definirana prava i standardi za osobe s invaliditetom nisu postojali sve do 2006. godine.

2.1. Međunarodna zaštita prava osoba s invaliditetom

Međunarodno humanitarno pravo dvadesetoga stoljeća nije imalo jasan okvir zaštite prava osoba s invaliditetom. Prvi koraci prema stvaranju međunarodnih standarda zaštite i ostvarivanja prava osoba s invaliditetom započeli su tek 1975. godine kada Ujedinjeni narodi usvajaju Deklaraciju o pravima osoba s invaliditetom. Navedena deklaracija nema pravnu snagu i odjek u međunarodnim odnosima kao što to imaju konvencije. No, unatoč tome ovaj dokument potvrdio je puno političko i građansko pravo izjednačeno s ostalim članovima društva (Lansdown 2009: 13). Na ovaj trend promicanja prava osoba s invaliditetom nastavlja se činjenica da je 1981. godina proglašena godinom osoba s invaliditetom. Tu odluku donijela je Generalna skupština Ujedinjenih naroda.³ Da su posljednje godine dvadesetog stoljeća u fokusu imale promicanje i formiranje prava osoba s invaliditetom, svjedoči i to što je razdoblje od 1983. do 1994. proglašeno desetljećem invaliditeta (Lansdown 2009: 13). Konkretni pomaci na polju zaštite dogodili su se 1984. kada je Komisija za ljudska prava imenovala Leandro Despouy za osobu koja će načiniti izvješće o stanju i položaju osoba s invaliditetom u društvu. Devetogodišnji rad i zaključci izneseni su u dokumentu i izvješću pod nazivom „Ljudska prava i osobe s invaliditetom“. Preporuka ovog izvješća iz 1993. godine bila je usklađivanje nacionalnih zakonodavstava s međunarodnim pravom te jedinstveno formiranje zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom. Osim toga, prijedlog je bio i formiranje ureda međunarodnoga pučkog pravobranitelja koji bi djelovao pri Gospodarskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda. Konkretni zaključak Despouya bio je da su osobe s invaliditetom najugroženija skupina jer za njih ne postoji jasno definiran pravni okvir za zaštitu. Popravljanje toga omogućilo bi

³ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/the-international-year-of-disabled-persons-1981.html>

izdavanje Konvencije koja će objediniti niz obvezujućih normi. Takva jedinstvena zakonodavna forma dogodila se tek 2006. godine.

2.1.1. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

Najvažniji spis međunarodnoga humanitarnog prava i zaštite prava osoba s invaliditetom jest Konvencija o pravima osoba s invaliditetom koju su donijeli Ujedinjeni narodi. Sam proces stvaranja Konvencije nije označavao stvaranje i formiranje novih normi na području ljudskih prava, ali je na jednom mjestu prilagodio obveze država s obzirom na postojeća prava za koja je uočeno da se učestalo krše ili uskraćuju osobama s invaliditetom (Korać Graovec 2010: 66). Proces donošenja odluka i stvaranja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom započeo je 2001. godine kada je donesena Rezolucija 56/168 Ujedinjenih naroda i osnovan odbor koji je trebao objediniti sva prava koji se tiču zaštite osoba s invaliditetom. U radu tog odbora sudjelovalo je 40 predstavnika država i 400 predstavnika različitih udruga koje se bave zaštitom i promicanjem prava osoba s invaliditetom. Konvencija se sastoji od Preambule, 25 točaka i 50 članaka. U Preambuli se poziva na „prirođeno dostojanstvo i vrijednost te jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske zajednice kao temelj slobode, pravde i mira u svijetu“ (Korać Graovec 2010: 67). Osnovna prava koja su zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom jesu:

- Pravo na život
- Jednakost pred zakonom i pristup pravosuđu
- Zaštita od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja
- Poštivanje privatnosti, doma i obitelji
- Obrazovanje
- Zdravlje, osposobljavanje i rehabilitacija
- Rad, zapošljavanje i primjereni životni standard (Korać Graovec 2010: 68).

Kolika je međunarodna važnost donošenja ove Konvencije, svjedoči činjenica da su tijela Ujedinjenih naroda po najbržoj proceduri do tada zabilježenoj, prihvatili dokument o zaštiti ljudskih prava. Također, to je prva od Konvencija koju je ratificirala i Europska unija kao međunarodna organizacija, a ne samo nacionalne države. Uz tekst Konvencije nalazi se i „Fakultativni protokol koji uređuje mehanizam za primanje i razmatranje predstavki pojedinaca u vezi s pitanjima iz Konvencije za svakoga tko za sebe ne može izboriti pravdu“ (Lansdown

2009: 29). Uz „Fakultativni protokol“ odredbama konvencije otvoren je Odbor za prava osoba s invaliditetom. Međunarodno je to tijelo odgovorno za nadzor nad provedbom Konvencije o zaštiti prava osoba s invaliditetom na nacionalnoj razini (Lansdown 2009: 5).

2.1.2. Europska unija i zaštita prava osoba s invaliditetom

Procjene za stanovništvo Europske unije bile su da će do 2020. na njezinom području petina stanovništva imati neku vrstu invaliditeta. Kako bi se prilagodila svojim građanima, Europska unija i njezine članice obvezale su se povećati ekonomski i socijalni standard ove najugroženije skupine društva. Politički stavovi Europske unije na tragu su Konvencije o pravima zaštite osoba s invaliditetom. Na temelju međunarodnoga humanitarnog prava zemlje članice potpisnice su i suglasne s provedbom Europske strategije za osobe s invaliditetom od 2010. godine do 2020. godine. Jasno formiranje zakonskih smjernica u okvirima Europske unije započelo je 2000. godine kada je donesena Direktiva Europske unije o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, zatim iz 2016. Direktiva Europske unije o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora i konačno iz 2019. godine Europski akt o pristupačnosti proizvoda i usluga.⁴ Kako bi se diskriminacija i formiranje stereotipa o nemoći osoba s invaliditetom smanjili, institucije Europske unije donijele su brojne odluke koje trebaju olakšati svakodnevnicu građanima s invaliditetom. Neki od primjera su propisi o pravima putnika smanjene pokretljivosti u glavnim načinima prijevoza, iskaznica Europske unije za osobe s invaliditetom kao i parkirna karta Europske unije. Iskaznica za osobe s invaliditetom (*Slika 2.1.2.1.*) označava: „dobrovoljni sustav uzajamnog priznavanja invalidskog statusa i nekih povezanih povlastica koji se temelji na iskaznici EU-a za osobe s invaliditetom. (...) iskaznica EU-a za osobe s invaliditetom omogućuje njezinim vlasnicima jednak pristup povlasticama izvan matične države, osobito u području kulture, zabave, sporta i prometa.“

Nisu sve članice Europske unije potpisnice pravila za invalidsku iskaznicu Europske unije. To su samo Belgija, Cipar, Estonija, Finska, Italija, Malta, Slovenija i Rumunjska. Hrvatska ne pripada ovom dobrovoljnom sustavu.⁵ Osim navedenog, institucije Europske unije rade i na promicanju potrebe i edukacije za zaštitu prava osoba s invaliditetom. Stoga postoji i Europski dan osoba s invaliditetom koji se obilježava 5. prosinca. Navedenog datuma dodjeljuje se i

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137&langId=hr>

⁵ Ibid.

nagrada za europski grad koji je svoju gradsku infrastrukturu prilagodio osobama s invaliditetom i njihovim potrebama. Sve navedeno ide u prilog njihovoj integraciji u svakom europskom gradu.

Slika 2.1.2.1. Iskaznica za osobe s invaliditetom

2.2. Položaj osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska od svoga je nastanka 1991. godine aktivno i bez zaostajanja vodila zaštitu prava osoba s invaliditetom. Među prvima ratificirala je Konvenciju o zaštiti osoba s invaliditetom. Osim prihvaćanja i ratificiranja Konvencije iz 2006. godine, Republika Hrvatska izradila je Nacionalnu strategiju za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom koja je predstavljena u lipnju 2007. godine. Navedena strategija fokus je imala na jačanju zaštite prava osoba s invaliditetom te usklađivanju „sve politike djelovanja na području zaštite osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na globalnoj razini, ali i svim trendovima koji imaju za cilj nastojanje da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom.” (Korać Graovec 2010: 86)

Osnovna zasluga donošenja Strategije 2007. godine jest otvaranje ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom i to prihvaćenjem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Korać Graovec 2010: 86). Ured je započeo s radom 1. srpnja 2008. godine i reguliran je

Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom. Zadaća ureda je da kao nezavisna državna institucija štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona.⁶ Unatoč činjenici da se zakonski akt kojim se propisuje djelovanje ureda naziva muškim rodom, na poziciji pravobraniteljice od 2008. do danas nalazi se Anka Slonjšak, zbog čega se puni naziv današnjeg ureda izražava ženskim rodom. Misija i vizija ureda pravobraniteljice jest biti poveznica između civilnog društva i institucija koje efikasno mogu rješavati probleme osoba s invaliditetom. Skladna suradnja dovela bi do poboljšanja kvalitete življenja, ali i primjena najnovijih dostignuća i saznanja u olakšavanju integracije osoba s invaliditetom u hrvatsko društvo.⁷ Ured pravobraniteljice primjerice kroz različite publikacije širi svijest o potrebama osoba s invaliditetom – neke od njih korištene su i u ovom radu jer predstavljaju izvrstan izvor podataka, ali služe i kao vodiči za uključivanje ove ranjive skupine u hrvatsko društvo. Neke od značajnih publikacija jesu: *Priručnik za saborske zastupnike – Od isključenosti do jednakosti* iz 2007. godine i *Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – Vodič za organizacije koje prate ljudska prava* iz 2010. godine.⁸

Osim Strategije iz 2007. godine, važan dokument za Republiku Hrvatsku je Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine u kojem se stavlja naglasak na različite domene zaštite ljudskih prava, a velik dio njih čine prava osoba s invaliditetom. Nekoliko je važnijih ciljeva istaknutih u Nacionalnoj strategiji:

- osigurati zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda putem revizije postojećih propisa u svrhu sprečavanja diskriminacije osoba s invaliditetom i praćenja slučajeva diskriminacije
- unaprijediti izvaninstitucijske oblike skrbi
- senzibilizirati javnost za potrebe osoba s invaliditetom i promicanje njihovih prava
- poticati razvoj organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava osoba s invaliditetom
- poboljšati institucionalni smještaj osoba s duševnim smetnjama te povećati učinkovitost zaštite prava osoba s duševnim smetnjama (Korać Graovec 2010: 89).

Osim navedenih, Strategija Republika Hrvatska ima niz zakonskih odredbi koje se direktno ili unutar svojih dijelova dotiču pitanja zaštite prava. Zakoni koji se time bave jesu:

⁶ <https://posi.hr/vizija-i-misija-2/>

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

- Zakon o socijalnoj skrbi
- Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj
- Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama
- Obiteljski zakon
- Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča
- Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.⁹

Zakonsko definiranje i postavljanje osoba s invaliditetom u prvi plan u međunarodnom humanitarnom pravu dolazi tek s 21. stoljećem što predstavlja zakašnjelu reakciju čitavoga suvremenog svijeta na marginalizaciju ove ugrožene skupine. Mijenjanje paradigmi kroz povijest stavljalo ih je u različite položaje diskriminacije, a najvažnije bi bilo – poštivanjem ljudskih prava ispravno pozicionirati osobe s invaliditetom u društvu kako bi se izbjegla negativna stereotipizacija ili diskriminacija. *Tablica 1.* ukazuje na naizgled običnu promjenu terminologije u razgovorima ili istraživanjima koja su vezana za osobe s invaliditetom. Navedeni termini mogu poslužiti kao ispravan vodič za odnose s osobama s invaliditetom i izbjegavanje stvaranja stereotipa uzdržavane osobe, nesamostalne, ograničene i one koja se u društvo može uklopiti samo našim milosrđem.

⁹ <https://mdomsp.gov.hr/print.aspx?id=217&url=print>

Tablica 1. Promjena terminologije

Model milosrđa	Model ljudskih prava
Mogućnost	Obveza
Vanjska kontrola	Autonomija
Razvlaštenje	Ovlaštenje
Ispravljanje nedostatka	Ispravljanje okruženja
Ograničavanje djelovanja	Omogućavanje djelovanja
Omalovažavanje	Pružanje dostojanstva
Ovisnost	Neovisnost
Diskriminacija	Jednakost
Institucionalizacija	Uključivanje
Segregacija	Integracija

3. Stereotipi

Prema osnovnoj definiciji stereotip bi označavao: „sklop pojednostavnjenih i pretjerano uopćenih osobina koje se pridaju svim pripadnicima neke društvene skupine. Raširena i razmjerno trajna kognitivna shema o zajedničkim, češće negativnim nego pozitivnim značajkama društvene skupine.“¹⁰ Riječ stereotip prvi se put spominje u književnosti u devetnaestom stoljeću kod britanskog autora Jamesa Moriera u knjizi *Adventures of Hajji Baba of Ispahan* iz 1898. godine dok je prva definicija stereotipa iznesena 1922. kod Waltera Lippmanna u knjizi *Public Opinion*. Definicija ovog autora odnosila se na tendencije ljudi da sve novitete i drugačije pojave proučavaju iz perspektive vlastite kulture i njima do tada poznatog. A njegova sintagma da je stereotip zapravo *picture in our heads*, odnosno slika u našoj glavi, jako dobro na neznanstven način opisuje što je to stereotip (Nikitina 2017: 2). Vidljivo je da se o stereotipima raspravlja još od devetnaestog stoljeća, a na znanstveni način problematikom stereotipa bave se ponajviše sociologija, antropologija i povijest. Procvat proučavanja stereotipa događa se u sedamdesetim i osamdesetim godinama dvadesetog stoljeća. Fokus u navedenim znanostima bio je na analiziranju konstrukcije stereotipa, ali i činjenici da određene društvene skupine mogu „izmisliti“ stereotip sukladno povijesnom trenutku (Ograjšek Gorenjak 2014: 33). Suvremeno društvo poznaje veliki broj stereotipa, a može se utvrditi da su stereotipi svuda oko nas. Stvaraju se na pojednostavljenju, pretjerivanju ili iskrivljavanju, generalizaciji, ali i predstavljanju kulturalnih atributa kao prirodnih. Najčešći stereotipi su na rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj ili spolnoj orijentaciji. Stereotipi u teoriji mogu biti pozitivni, ali se uz navedene najčešće vežu negativni stereotipi (Jurešić 2017: 19). Rodni stereotip označavao bi diskriminaciju žena u odnosu na muškarca. Prema različitim parametrima žene nisu bile ravnopravne s muškarcima. Primjer iz povijesti bilo bi različito političko pravo, što je uključivalo pravo glasovanja i sudjelovanja u političkom životu, ali isto tako i pravo da budu birane i aktivne sudionice vlasti. Ostali stereotipi dolaze iz struktura patrijarhalnog društva u kojem dominiraju muškarci. Brojni su stereotipi o ženama, a svakako jedan od aktualnih u suvremenom informatičkom i dinamičnom svijetu jest prezentacija žene u medijima (Barada 2004: 9-10). Stereotip na vjerskoj osnovi odnosi se na izgrađene i čvrsto formirane stavove na temelju iskustava s pripadnicima određene vjerske skupine. Najpoznatiji i aktualan globalni primjer je odnos prema pripadnicima islamske vjeroispovijesti. Ponajprije problem stvaranja negativnih stereotipa o islamu dolazi iz slike islamskog fundamentalizma i njegovih globalnih

¹⁰ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58036>

postupaka. Svakako, uznapredovanje negativnih konotacija prema islamskoj vjeri uslijedilo je nakon događaja vezanih uz 11. rujan 2001. i islamistički napad na Sjedinjene Američke Države (Goldberger 2011: 109). Ipak najtragičniji primjer stereotipa i diskriminacije dogodio se sredinom dvadesetog stoljeća i antisemitskog stava koji se širio u najvećem dijelu europskog kontinenta potaknut nacističkom njemačkom ideologijom. Antisemitski stereotip ubraja sve Židove bez razlike i stavlja ih u red smrtnih neprijatelja. Takav stereotip istovremeno unaprijed legitimira borbu do uništenja i zahtjeva istrebljenje židovskog naroda kroz takozvano konačno rješenje (Stobbe 1996: 422). Osnovi stereotip o Židovima jest da su oni svojim bogatstvom uništili sve ostale nežidove i na taj način kuju zavjeru protiv čovječanstva. Svi navedeni stereotipi, ali i oni koji nisu u radu navedeni kao primjeri, predstavljaju opasnost za kršenje osnovnoga svjetskog autoriteta na polju ljudskih prava, a to je Opća deklaracija o pravima čovjeka Ujedinjenih naroda iz 1948. godine koja čini okosnicu zaštite ljudskih prava. Tako prva, druga, šesta i sedma točka otvoreno govore o jednakosti i pravima na različitost:

- Prva točka glasi: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i trebaju jedno prema drugome postupati u duhu bratstva.“ (Opća deklaracija 1989: 251)
- Druga točka ukazuje na činjenicu da su svi jednaki, bez obzira na različitosti: „Svakome su dostupna sva prava i slobode (...) bez razlike bilo koje vrste, kao što su rasa, boja, spol, jezik (...). Nadalje, ne smije se činiti bilo kakva razlika na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog položaja zemlje ili područja kojima neka osoba pripada (...).“ (Opća deklaracija 1989: 251-252)
- Šesta i sedma točka Opće deklaracije osvrću se na pitanje diskriminacije, a samim time i na štetnost stereotipa: „Svatko ima pravo da se svagdje pred zakonom priznaje kao osoba. Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog poticanja na takvu diskriminaciju.“ (Opća deklaracija 1989: 252)

Opća deklaracija o pravima čovjeka postala je međunarodni parametar za poštivanje ljudskih prava, a na temelju nje nadograđivale su se i izrađivale različite konvencije koje su bile uže specijalizirane za različite društvene skupine. Neki od primjera su zaštita i osiguravanje prava žena (Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, 1979.), djece (Konvencija o pravima djeteta, 1989.), radnika (Konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji, 1990.), rasnih manjina i ljudi suočenih s mučenjem. Ono što je važno naglasiti, posljednja u nizu proizašlih konvencija bila je Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, usvojena 2006. godine (Lansdown 2009: 12).

4. Osobe s invaliditetom i formiranje stereotipa

Osoba s invaliditetom je „osoba s dugoročnim tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima koja, u međudjelovanju s raznim preprekama, mogu ograničiti njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na jednakoj osnovi s drugim ljudima.“ (Lansdown 2009: 6) Činjenica je da se u Hrvatskoj pojam invaliditeta odnosi na različite vrste oštećenja ili teškoća i to na području fizičkog, psihičkog ili socijalnog razvoja. Riječ invaliditet svoj korijen ima u latinskoj riječi *invalidus* što označava nejakog, nemoćnog i slabog. Sama riječ odaje dojam i u prvi plan stavlja nesposobnosti i ograničenja te osobu uz koju se veže taj pojam obilježava samo negativnim konotacijama, a ne izražava njezine prednosti i vrline (Leutar 2015: 13). Korištenjem određenih pojmova i naziva za osobe s invaliditetom njih se postavlja u negativan krug stereotipa jer već time odaju privid nemoći i ograničenja. Osobe koje pripadaju ovoj skupini naziv osoba s invaliditetom doživljavaju neprikladnim jer on za njih sadrži stereotip osobe koja želi dodatne povlastice za sebe (Leutar 2015: 14). Često se u javnosti, ali i u znanstvenim krugovima pokušava pronaći odgovarajuća zamjena za navedeni pojam. Najčešći termini koji se upotrebljavaju jesu sljedeći:

- „Hendikep“, koji označava gubitak ili ograničenu mogućnost za ravnopravno sudjelovanje u zajednici. Njime se daje pojašnjenje sukoba osobe i njezine okoline, a prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji i definiranju pojma 1980. godine hendikep predstavlja ograničenu sposobnost preuzimanja uloga u društvu koje su primjerene osobama istog spola i dobi (Leutar 2015: 13).
- Naziv „osoba s oštećenjima“ označavao bi prema istoj klasifikaciji Svjetske zdravstvene organizacije život sa smetnjama na organskoj razini (Ibid.).
- Naziv „osoba s posebnim potrebama“ donosi niz polemika. Naime, svaka osoba ima određene potrebe i zbog toga je ovaj naziv neshvatljiv. No, ono što je ovdje najčešće predmet stereotipa jest da osoba s posebnim potrebama predstavlja dodatan trošak i teret za društvo. Takve asocijacije imaju negativnu konotaciju (Leutar 2015: 14).¹¹

¹¹ Više o nazivima i terminologiji u *Tablici 2. Prikaz korištenih naziva i recentne terminologije.*

Tablica 2. Prikaz korištenih naziva i recentne terminologije

Prikaz korištenih naziva i recentne terminologije	
Ranije korišteni nazivi	Recentna terminologija
<ul style="list-style-type: none"> • Invalidi • Hendikepirane osobe • Osobe s posebnim potrebama • Učenici s posebnim potrebama • Mentalno retardirane osobe • Ograničene osobe 	<ul style="list-style-type: none"> • Osobe s invaliditetom • Djeca s teškoćama u razvoju • Osobe s intelektualnim teškoćama

4.1. Položaj osoba s invaliditetom u društvu i njihova zaštita

Zbog specifičnog položaja u društvu osobe s invaliditetom čine najveću i najzapostavljeniju manjinu na svijetu. Pretpostavlja se da se njihov broj kreće oko 650 milijuna diljem svijeta, a ono što je posebno alarmantno jest da 20% najsiromašnijih ljudi čine osobe s invaliditetom. Ako se tome pribroje brojke o prosječnoj pismenosti osoba s invaliditetom od samo 3%, neupitno je da se ova ranjiva skupina nalazi na marginama društva. Ono što je potpomoglo ovakvom položaju osoba s invaliditetom svakako je diskriminacija i negativni stereotipi koji formira većinska društvena skupina prema njima (Meić 2007: 1). Suvremeno čovječanstvo ima višestruke izazove kako integrirati osobe s invaliditetom u društva, a isto tako kako im osigurati dostojanstvo. Postavlja se pitanje kakav je položaj osoba s invaliditetom bio u ranijim razdobljima čovjekova postojanja kada se strah od drugačijeg i netrpeljivost prema nemoćnima iskazivala brutalnije.

4.1.1. Povijesni pregled položaja osoba s invaliditetom

Odnos društva prema osobama s invaliditetom u svim povijesnim razdobljima ima zajedničko obilježje, a to je diskriminacija, formiranje negativnih stereotipa te segregacija u društvu. Čovjek je od najranijih razdoblja svoje povijesti imao razvijen nagon za preživljavanjem koji je uključivao lov, borbu s prirodnim nepogodama i ratove. U ovakvim primjerima osobe s invaliditetom bile bi prepuštene same sebi, nezaštićene i promatrane kao

teret društva u kojem se nalaze. Primjeri surovosti odnosa prema osobama s invaliditetom, posebice djeci, prisutni su u različitim povijesnim epohama. Tako su u drevnoj Grčkoj, kolijevci demokracije i civilizacije, primjenjivane različite metode za likvidiranje novorođenčadi koja su pokazivala znakove slabosti. Spartanci su djecu ostavljali nekoliko dana na litici prepuštene same sebi, a oni koji bi preživjeli, bili bi vraćeni u društvo. Sličan primjer događao se i u Ateni gdje su osobe s invaliditetom ostavljane kraj putova i u šumi. Nikakva sustavna njega i briga u antičkom dobu nije postojala za osobe s invaliditetom (Leutar 2015: 14). Srednji vijek (od 5. do 15. stoljeća) obilježen je poboljšanjem odnosa prema osobama s invaliditetom jer glavnu ulogu u formiranju stavova tada ima katolička crkva. Definiranje odnosa prema osobama s invaliditetom išlo je putem samilosti i potrebe pomoći onima koji su u nevolji i u nemoći. Otvarale su se broje milosnice, „božje kuće“, za one najranjivije. Ono što je postao osnovni način preživljavanja osoba s invaliditetom u ovom razdoblju svakako je prosjačenje koje je predstavljalo izvor zarade i mogućnost preživljavanja. Osim kršćanstva koje je zbog vjerskih uvjerenja poboljšalo odnos prema osobama s invaliditetom, ostale religije nemaju identičan odnos prema njima. Primjerice, hinduizam i budizam smatraju da su osobe s invaliditetom kažnjene te se njihovo uvjerenje gradi na negativnom stavu prema takvim osobama. S druge strane, islam smatra da je invaliditet darovano stanje te da se ne smije popravljati. Unutar islamskog svijeta vlada solidarnost prema osobama s invaliditetom jer se ostali pripadnici društva moraju brinuti o njima (Leutar 2015: 17). Prosvjetiteljstvo s razvojem filozofije i poimanja ljudskog postojanja raspravlja o položaju osoba s invaliditetom u redovima vlastitog društva. Radilo se na formiranju pozitivnog stava prema osobama s invaliditetom i pokušajima uključivanja na tržište rada. To uključivanje dogodilo se nakon industrijske revolucije i sve veće potrebe za radnom snagom. Tada se prvi put razvijaju i specijalizirane škole što je proizvelo efekt segregacije. Naime, poimanje invaliditeta u društvima u kojima se sve više razvija radništvo vodilo se krilaticom nepromjenjivost stanja invaliditeta. Sve to dovelo je do izoliranja osoba s invaliditetom (Leutar 2015: 18). Obilježje života i uključenosti osoba s invaliditetom kroz povijest bila je etiketiranost, stigmatizacija i odbacivanje u odnosu na ostale pripadnike društva. Osobe s invaliditetom nisu mogle ravnopravno sudjelovati u sferama društvenog i socijalnog života antike, srednjeg vijeka, renesanse, kasnog devetnaestog stoljeća. Rad na integraciji osoba s invaliditetom u društvene strukture vidljiv je tek od druge polovine dvadesetog stoljeća. Iznimno turbulentno razdoblje i građenje negativnog stava bilo je za vrijeme Drugoga svjetskog rata kada je nacistička ideologija radila na sustavnom uništenju slabijih članova društva, a za njih su to bile upravo osobe s invaliditetom. Nakon okončanja rata dolazi do velikog zaokreta u poimanju položaja osoba s invaliditetom.

4.1.2. Suvremeno društvo i položaj osoba s invaliditetom

Sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća javlja se medicinski model odnosa prema osobama s invaliditetom. U ovom razdoblju osoba s invaliditetom pozicionira se kao jedinka u društvu koja je obilježena vlastitom tragedijom koja je onesposobljava. Otvaraju se različiti centri za rehabilitaciju gdje se intenzivno radilo na promjeni stanja osobe s invaliditetom. Osnovni cilj rehabilitacije bio je omogućavanje „normalnog funkcioniranja kako bi se osoba uklopila u vlastitu zajednicu.“ (Leutar 2015: 20) Ukoliko bi proces rehabilitacije bio neuspješan, osobe bi se izolirale od svojih matičnih zajednica i živjele bi u okruženju koje bi im i dalje nastojalo pružiti adekvatnu zaštitu, skrb i izbjegavanje bilo kakvih rizika. Ovo razdoblje obilježeno je stereotipom o krivnji pojedinca za vlastito stanje te segregacijom kao jedinim rješenjem ukoliko se ono medicinski ne može ukloniti. Prijelazno razdoblje od medicinskog prema socijalnom naziva se model deficita. Ovo razdoblje još uvijek obuhvaća poimanje individualne krivnje, ali se polako društveno poimanje osoba s invaliditetom okreće potrebi njihove integracije u društvo. To je primjerice označavalo da se učenici redovnog i specijaliziranoga školskog programa zajedno druže, ali ipak nije podrazumijevalo punu integraciju u društvo jer su još uvijek postojali odvojeni programi (Leutar 2015: 20). Prema Leutaru, nakon sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća dolazi takozvani socijalni model koji se razvija krajem dvadesetog stoljeća. Osnovna misao vodilja ovog razdoblja jest da bez obzira na invaliditet osoba ne gubi dostojanstvo ljudskog bića. Ovdje se određena krivnja za invaliditet i položaj osobe s invaliditetom ne stavlja na nju, već na društvo koje ima barijere u suradnji s osobama s invaliditetom te gradi stereotipe prema njima (Leutar 2015: 21). Temelj rada s osobama s invaliditetom jest njihovo uključivanje u društvo u kojem borave i djeluju. Naglašava se mogućnost participiranja i doprinosa društvu na različite načine. Ovaj model radi na isticanju pozitivnih, a ne negativnih strana života osoba s invaliditetom. Ovo je razdoblje kada se prvi put u povijesti radi na uključivanju osoba s invaliditetom u njihove zajednice te se pronalazi način da oni njima i pridonese (Leutar 2015: 21). Razdoblje dvadeset prvog stoljeća vodi se idejom modela ljudskih prava te stavlja naglasak na svakoga građanina. Usmjeren je na ljudsko dostojanstvo, a tek nakon toga na medicinske značajke osobe – kao što je invaliditet. Sve osobe bez obzira na pojedinačna obilježja imaju ravnopravan status i trebaju biti uključene u zajednicu. Svaka osoba ima pravo na svoju autonomiju, jednakosti i solidarnost (Leutar 2015: 21). Ovo razdoblje doseglo je svoj vrhunac u pravnom definiranju

osoba s invaliditetom 2006. godine kada su Ujedinjeni narodi donijeli Konvenciju o pravima osobama s invaliditetom. Kako bismo dobili bolji uvid u razvoj odnosa društva prema osobama s invaliditetom, važno je promotriti razvoj paradigmi. Paradigma prema definiciji označava „svijet ideja, prototip stvarnog svijeta u kojem živimo“¹², a na njoj se u najvećoj mjeri temelje stereotipi. Iz toga razloga u *Tablici 3.* bit će suprotstavljene stara i nova paradigma.

Tablica 3. Razlike u paradigmama

Razlike u paradigmama	Stara paradigma	Nova paradigma
Definicija invaliditeta	Osoba je ograničena svojim oštećenjem ili stanjem	Osoba zahtijeva prilagodbe da bi obavljala funkcije potrebne za svakodnevni život
Strategija pristupa invaliditetu	Popravljanje osobe – ispravljanje oštećenja	Uklanjanje zapreka, omogućavanje pristupa putem prilagodbi i opće arhitekture, poticanja dobrog osjećaja i zdravlja
Metoda pristupa invaliditetu	Pružanje zdravstvenih, radnih, psiholoških ili rehabilitacijskih usluga	Pružanje potpore, pomažuća tehnologija ili osobni asistent
Izvor intervencija	Stručnjaci kliničari ili pružatelji rehabilitacijskih usluga	Redovni pružatelji usluga, osobe s invaliditetom, usluge informiranja
Prava	Pravo na usluge na temelju stupnja oštećenje	Pravo na prilagodbu je građansko pravo
Uloga osoba s invaliditetom	Objekt intervencije, pacijent, korisnik, predmet istraživanja	Potrošač ili korisnik usluga, osoba s pravima, sudionik istraživanja, donositelj odluka
Domena invaliditeta	Medicinski problem	Sociookolinsko pitanje koje uključuje mogućnost pristupa, prilagodbe i jednakosti

5. Mediji i osobe s invaliditetom

¹² http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eFZjURM%3D

5.1. Mediji i stereotipi

Mediji su veoma važan faktor pri stvaranju javnog mnijenja jer oni prenose poruke, informacije i obavijesti. Mediji poput tiskovina, interneta, televizije i radija dostupni su široj javnosti koja ih svakodnevno prati te samim tim postaje njihova publika. Ona prihvaća određeni medij te mu dopušta „ulazak“ u svoje domove, pronalazeći sadržaj koji će zadovoljiti individualne želje i potrebe. Što su potrebe i želje publike specifičnije, to je manji broj medija koji pruža zadovoljavajući sadržaj. Većina njih danas pokušava doprijeti do što većeg broja publike koja ih prati. Iz tog razloga isti ti mediji preferiraju sadržaj koji je zanimljiv većini populacije. Tu se najčešće radi o dnevnopolitičkim i temama zabavnog sadržaja. Mediji koji su se specijalizirali za određenu temu imaju manji broj publike, pa samim time i manji utjecaj na javno mnijenje. S druge pak strane, takvi mediji uživaju veće povjerenje i kredibilitet kod publike te zato ona lakše prihvaća promidžbu tih medija. Kroz njihovo praćenje korisnici formiraju određene stavove te uz pomoć njih kreiraju vlastita mišljenja. Medijski sadržaj koji prikazuje određene skupine na neprimjeren način, u društvu stvara o njima određene predrasude iz kojih će proizaći stereotipi, a publika medija može ih prihvatiti te prenositi kroz svoje ponašanje i djelovanje. Najčešće se radi o negativnim značajkama. U medijima pronalazimo sadržaje koji potiču diskriminirajuće ponašanja pa je veoma važno za sve korisnike, a posebno one najmlađe, upoznati se s utjecajem medija i razumjeti koji sadržaj je primjeren, a koji nije. Potrebno je razlučiti koji sadržaj je primjeren jer u protivnom sve to dovodi do formiranja stavova koji nisu ispravni. „Suvremena je kultura nezaustavljivo komercijalna. Moderni su medijski sustavi prepuni laži i razočaranja: oni su skovali riječ propaganda“ (Inglis 1997: 122). Stereotipi odražavaju kulturalna vjerovanja nekog društva. Mediji imaju moć utjecaja na mišljenja i stavove građana te trebaju određene stereotipe otklanjati na temelju stvarnih priča i prikaza kroz sadržaje koje nude. No, istina je drugačija. Mediji namjerno koriste stereotipe kako bi na njima zarađivali. Većinu stereotipa prenose iz kulture i usmene predaje, ovisno o području na kojem djeluju. Tako u našim medijima prevladavaju stereotipi o neškolovanim Romima, lijenim Dalmatincima ili škrtim Bračanima. Ti stereotipi nerijetko znaju prerasti u stigmatizaciju, što se najbolje može vidjeti na primjeru romske zajednice u Republici Hrvatskoj. „Stereotipi pojednostavljuju naš socijalni svijet jer smanjuju potrebu za razmišljanjem kako reagirati prema novim osobama koje upoznajemo.“¹³ Isti pristup mediji danas imaju i prema migrantima, čime otežavaju njihovo prihvaćanje i prilagođavanje. Za vrijeme korona krize kroz

¹³ <https://www.medijskapismenost.hr/>

stigmatizaciju prolaze i zaražene osobe koje većina medija predstavlja kao problem, odnosno osobe koje treba izbjegavati jer su krive za novonastalu situaciju. Osobe s invaliditetom susreću se sa stereotipima jednako kao i sve ostale ranjive skupine. Danas su svi mediji, bez obzira na primarnu djelatnost (radio, televizija, tisak, portal), prisutni na društvenim mrežama. Tako svi mediji postaju dostupni najraznovrsnijoj publici na istom mjestu. Konkurencija za poglede i oznake „sviđa mi se“ raste iz dana u dana. Neki mediji u pokušajima rasta ili pak zadržavanja postojeće publike pribjegavaju senzacionalizmu. Prevladavaju primjerice ovakvi naslovi: „Nećete vjerovati“, „Ovo ne smijete propustiti“ i sl. ekstualni i videomaterijali koji slijede najčešće ne odgovaraju naslovu. Kada se to ipak dogodi, riječ je o prenošenju stereotipa na dva načina. Prvi je prenošenje u izvornom obliku što povećava netrpeljivost i razlike, a drugi je prenošenje pozitivne priče gdje je osoba nadišla stereotipno okruženje te tako služi kao svijetli primjer. Društvene mreže rasadište su stereotipa u modernom društvom. Mediji uvelike sudjeluju u tome te pokušavaju izvući što veći profit. Odavno se zna da je profit ispred svega u svakoj profesiji, pa tako i u novinarstvu. No, taj način razmišljanja dovodi do manjka profesionalizma te u konačnici obmanjivanja javnosti. Stereotipi danas postoje ponajprije zahvaljujući medijima koji ih propagiraju i šire na globalnoj razini. Oni bi svojim djelovanjem morali osigurati njihovo postupno nestajanje iz medijskog prostora dok se u praksi događa potpuno suprotno. „Suvremeni mediji danas, osobito televizija i internet, usko su povezani s proizvodnjom i utjelovljenjem kulturnih identiteta. Naime, svjesnom se uporabom i ponavljanjem stereotipa kod primatelja informacija na suptilnoj razini ustaljuju arhetipske osobitosti muškaraca i žena koje su već društveno konstruirane kategorijom roda.“ (Lubina, Brkić Klimpak 2014: 213). Stereotipe ponekad možemo kontrolirati, pogotovo ako svjesno prihvaćamo određeni stereotip iako ljudi imaju potrebu svrstavati pojedince u određene kategorije, koje zapravo nisu „prirodne“. One su proizvod društva te imaju političku i kulturnu funkciju. Kako se vremena mijenjaju, tako se mijenjaju i ove kategorije, a s njima i sami mediji.

5.2. Prezentacija osoba s invaliditetom u medijima

Glavni problem kada su u pitanju osobe s invaliditetom u medijima jest manjak medijskog prostora. Takve su osobe izrazito slabo zastupljene, a kada i dođe do predstavljanja, čini se to kroz njihov invaliditet, a manje kroz njihovo djelovanje ili sveukupan život. Kako bi uspjele postati ravnopravni članovi našeg društva u svim segmentima, važno je razvijati kolektivni senzibilitet prema njima, a u tome mediji imaju važnu ulogu. Kada se radi o izvještavanju, pronalazimo nekoliko oblika njihove prezentacije. Najčešći primjer pogrešnog uključivanja osoba s invaliditetom jest korištenje neispravnih termina. U različitim tekstovima spominju se pojmovi poput djeca s posebnim potrebama. Djeca s invaliditetom imaju u potpunosti jednake potrebe kao i ona bez invaliditeta, razlika je u tome što oni kod obavljanja istih poslova imaju određene poteškoće te ih je važno tako oslovljavati. Također, koriste se neispravni termini poput hendikepirane osobe ili invalidi, a oni mogu dovesti do negativne percepcije čitatelja. Već u samom nazivu osobu se ograničava i ističe se njezin nedostatak, odnosno čini ju se manje vrijednom. Mediji kroz prikaz osoba s invaliditetom utječu na kreiranje mišljenja i odnosa prema njima. Fokus medija, kada su osobe s invaliditetom u pitanju zauzimaju teme koje se odnose na nepravdu koja im je učinjena, pri čemu se stvara sažaljenje prema njima ili ukazuje na financijske potrebe, čime ih se predstavlja društvenim teretom. Sve to dovodi do kreiranja negativne percepcije u javnosti. Veća medijska uključenost osoba s invaliditetom uvelike može utjecati na smanjenje broja stereotipa i osvještavanje društva na njihove mogućnosti. Prikazivanjem objektivne slike također će pozitivno utjecati i na same osobe s invaliditetom.

Kada je u pitanju sadržaj namijenjen osobama s invaliditetom, korisne informacije mogu se pronaći na *In-Portal*u – prvom *news* portalu za osobe s invaliditetom. Pokrenut je 2013. godine od strane URIHA (Ustanove za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom) s ciljem senzibilizacije šire javnosti prema osobama s invaliditetom. Na njemu se objavljuje sadržaj i vijesti vezane uz osobe s invaliditetom.¹⁴ Sadrži rubriku InPosao u kojoj se objavljuju natječaji, rubriku InMreža u kojoj udruge predstavljaju svoje projekte te Kutak za stručnjake u kojoj osobe s invaliditetom traže savjete iz raznih područja društvenog života. U sadržaju vezanom uz njihove potrebe objavljuju se aktualne vijesti iz područja politike, sporta i kulture.

Kada je riječ o emisijama namijenjenim osoba s invaliditetom, treba spomenuti Hrvatski radio koji emitira „Šesto čulo“. Cilj emisije je senzibilizacija šire javnosti za pitanja i probleme

¹⁴ <https://uriho.hr/ustanova-uriho/>

vezane uz njihovu svakodnevicu.¹⁵ Radio Student emitirao je „Hodalicu“, emisiju za mlade i studente s invaliditetom, koju u suradnji provode Hrvatski savez udruga mladih i studenata s invaliditetom SUMSI i Radio Student, uz financijsku podršku Grada Zagreba. Zbog korona krize njezino emitiranje privremeno je obustavljeno, a posljednja emisija bila je 12. ožujka 2020.¹⁶ Što se tiče televizijskog programa, Hrvatska radiotelevizija 2017. godine ukinula je emisiju „Hrvatska uživo“ koju je pratio veliki broj osoba s invaliditetom. Hrvatsko novinarsko društvo (HND), GONG i građanska inicijativa „Pomozimo djeci s invaliditetom“ usprotivili su se ukidanju emisije. Također, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula je njihovo nezadovoljstvo zato što je emisija donosila objektivan pristup događajima koji su uz njih usko vezani. Obveza nacionalne televizije jest stvaranje sadržaja za sve građane Republike Hrvatske, čemu pripada i emisija urednice Ane Tomašković „Normalan život“ u kojoj: „U naših 45 minuta promoviramo pojedince, projekte i udruge koje se potvrđuju na djelu pomažući svima kojima je to potrebno; potičemo javnost na humanost i njegovanje ostalih ljudskih vrednota te svaku različitost ističemo kao kvalitetu prema kojoj se treba odnositi s poštovanjem.“¹⁷ Ova emisija je na televizijskim ekranima već punih 17 godina.

Komercijalna televizija RTL u suradnji s Večernjim listom 2006. godine pokrenula je humanitarnu udrugu RTL pomaže djeci. Kroz svoje djelovanje, pomoću donacija, financira razne projekte u svrhu poboljšanja života djece i mladih te njihovog razvoja. Također, od prikupljenih sredstava kupuju se uređaji i instrumenti potrebni za napredovanje djece s teškoćama u razvoju.

5.3. Izvještavanje o osobama s invaliditetom na primjeru *Index.hr*

Medij u kojem je promatrano izvještavanje o osobama s invaliditetom je *Index.hr*. Riječ je o internetskom portalu koji ulazi u red najčitanijih portala u Hrvatskoj.¹⁸ Pokrenut je 2002. godine u Zagrebu. U pretraživač na navedenom portalu uneseni su pojmovi: osobe s invaliditetom, invalidi, osobe s posebnim potrebama, invaliditet, osobe s teškoćama u razvoju i hendikep. Iako su neki od traženih pojmova neispravni, korišteni su kako bi se prikupili potrebni tekstovi koji će služiti kao primjeri. Važno je spomenuti kako je ove godine do 20.

¹⁵ <https://radio.hrt.hr/emisija/sesto-culo/144/>

¹⁶ <https://savezsumsi.hr/>

¹⁷ <https://www.hrt.hr/340972/organizacija/emisije-javnoga-sadrzaja-u-programima-hrvatske-radiotelevizije>

¹⁸ Istraživanje iz kolovoza 2015. DotMetricsa, tvrtke koja se bavi analizom podataka, upućuje kako je *Index.hr* imao najveću posjećenost od svih hrvatskih portala. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Index-opet-najcitaniji-hrvatski-portal/840507.aspx>

srpnja na portalu objavljeno šest tekstova koji su vezani uz pojam osobe s invaliditetom, a prvi je objavljen 11. ožujka 2020. Radi se o tekstu u kojem se navodi kako će osobe s invaliditetom u Splitu u vrijeme korona epidemije proizvoditi perive maske. Posljednji tekst objavljen je 2. lipnja 2020. U njemu se prenosi izjava pravobraniteljice osoba s invaliditetom Anke Slonjšak u kojoj poziva sudionike predizbornih kampanja da u njima ne koriste osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u svrhu predizborne kampanje. U idućim primjerima prikazani su naslovi tekstova koji su objavljeni u razdoblju od nekoliko godina. Tekstovi će biti podijeljeni u 4 kategorije. Izdvojeni su zbog pogrešaka koje su se u novinarskom tekstu dogodile i bile na štetu osoba s invaliditetom, ali i zbog novinarskog stila koji svojim prenošenjem vijesti utječe na stvaranje slike o osobama s invaliditetom. U konačnici, posljednja kategorija donosi i pozitivne primjere.

Primjer 1. Pogrešno korištenje pojmova:

- a) Članak iz prosinca 2019. pod naslovom „33 idiota jučer parkirala u Šibeniku na mjestima za invalide“ donosi tekst u kojem autor naziva idiotima osobe koje su u Šibeniku zauzele parkirna mjesta namijenjena osobama s invaliditetom. Iako je ovakav događaj razlog za kritiku, važno je da se prilikom izvještavanja koriste pravilni izrazi te je tako umjesto invalidi, potrebno koristiti pojam osobe s invaliditetom. U daljnjem dijelu teksta autor koristi pojam osobe s invaliditetom, prenosi podatke šibenske policije o događaju, no ne utječe na svijest vozača kako do takvih postupanja ne bi dolazilo. Parkirna mjesta za njih nisu povlastice, već olakšice za lakše kretanje, koje im ovakvim postupkom vozači znatno otežavaju.¹⁹
- b) Idući primjer iz siječnja 2019., „Htio zapaliti invalide u zgradi i gađao ih kamenjem jer se 'čudno glasaju““, također koristi pogrešan pojam. U ovome tekstu osobe s invaliditetom ponovno su navedene kao invalidi. Osim toga, radi se o napadu na njih od strane stanara zgrade u kojoj žive. Stanar zgrade htio ih je zapaliti i kamenovati zato što se 'čudno glasaju'. U tekstu se prenosi izjava varaždinske Policijske uprave i osobe koja je zadužena za brigu o njima. U ovom izvještavanju osim pravilnih pojmova nedostaje i senzibilitet prema osobama s invaliditetom.²⁰

¹⁹ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/33-idiota-jucer-parkirala-u-sibeniku-na-mjestima-za-invalidi/2137624.aspx>

²⁰ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/htio-zapaliti-invalidi-u-zgradi-i-gadjao-ih-kamenjem-jer-se-cudno-glasaju/2056891.aspx>

- c) Posljednji primjer iz ožujka 2016., „Pravobraniteljica: smanjenje sredstava za invalide još će ih više izolirati“, također je pogrešan već u samom naslovu. Osobe s invaliditetom ponovno se oslovljavaju kao invalidi. U tekstu se prenosi upozorenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Anke Slonjšak u kojem apelira kako će im smanjenjem naknade koje primaju na osnovi invaliditeta još više oslabiti socijalni položaj. U dijelu teksta gdje je citiran njezin govor koristi se pravilan pojam – osobe s invaliditetom: „Preporukama smo apelirali da se prilikom planiranja proračunskih sredstava namijenjenih osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju posebno vodi računa o tome da se radi o najosjetljivijoj i najugroženijoj kategoriji društva čiju zaštitu država mora jamčiti.“ U naslovu i dijelu koji nije citiran autor koristi naziv invalidi.²¹

Primjer 2. Diskriminacija:

- a) „Mladog invalida vještačili na ulici, popričali smo s njegovom majkom“ naslov je članka iz listopada 2018. kada je u Mihanovićevoj ulici u Zagrebu provedeno vještačenje za osobnu invalidninu i dječji doplatak mladića koji boluje od cerebralne paralize. Ono se odvijalo na cesti ispred Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje zato što u popodnevoj smjeni nije bilo zaposlenika koji bi mogao otključati platformu ili lift, a portiru je zabranjeno napustiti radno mjesto. Ovakav pristup pokazuje manjak senzibiliteta i empatije prema osobama s invaliditetom te ih se diskriminira na osnovu njihovog invaliditeta zanemarivanjem njihovih potreba i prava. Ovaj članak ukazuje na diskriminaciju koja je počinjena, a iz novinarskog stila vidljivo je da je ponašanje prema osobi s invaliditetom neprihvatljivo.²²
- b) Sljedeći članak iz svibnja 2015., „Prpić: Žene s invaliditetom svakodnevno su izložene trostrukoj diskriminaciji“, posvećen je ženama s invaliditetom te diskriminaciji koja se provodi na osnovi njihovog spola, invaliditeta i obrazovanja. One su često izložene zlostavljanju u školi i na radnom mjestu, a podložne su pretpostavkama kako ne mogu biti majke. Ako to i ostvare, neće moći djetetu pružiti odgovarajuću skrb te su žrtve seksualnog ili fizičkog nasilja u obitelji. Veoma je

²¹ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-smanjenje-sredstava-za-invalide-jos-ce-ih-vise-izolirati/880307.aspx>

²² <https://www.index.hr/vijesti/clanak/mladog-invalida-vjestacili-na-ulici-popricali-smo-s-njegovom-majkom/2028582.aspx>

važno ukazivati na stereotipe s kojima se susreću u gotovo svim segmentima života te im omogućiti veću podršku prilikom njihovog zauzimanja za sebe.²³

- c) Idući primjer u ovoj kategoriji odnosi se na prezentaciju djece, odnosno iskorištavanje medijskog prostora za rušenje stereotipa prema njima. „Iskrena poruka i naputak svim roditeljima djece s posebnim potrebama“ naslov je članka iz svibnja 2016. u kojem se obrađuje tematika djece s teškoćama u razvoju koja su već u naslovu imenovana kao ona s posebnim potrebama. No, iako se u naslovu nalazi pogreška, u tekstu se prenosi objava majke koja progovara o različitostima djece koje i sami primjećuju te upućuje da u najranijoj dobi treba početi djeci ukazivati na sličnosti, a ne na različitosti koje su sastavni dio našega života i tako rušiti stereotipe. „Čini mi se da ustvari uvijek počinje tako. Da se tako rađaju stereotipi i da se tako ispoljava strah. Strah od nepoznatog.“²⁴
- d) Volonterka koja pomaže socijalizaciji pasa vodiča za slijepo osobe prošle godine izbačena je iz jedne zagrebačke slastičarnice. Taj slučaj opisan je u članku iz siječnja 2019., „U Zagrebu je sa psom vodičem izbacili iz slastičarnice pa uslijedio preokret“. Vlasnik objekta ne dozvoljava ulazak životinjama – iako je pas imao oznaku i dokument o obuci, volonterka je morala s njime izaći. Kako je opisala u svojoj objavi, pokušala je vlasniku objasniti važnost vježbe u kojoj se pas mora naučiti na situaciju u kojoj može doći u pratnji slijepo osobe. Unatoč tome vlasnik nije imao sluha te je morala izaći iz slastičarnice. Idući dan vratila se po tortu koju je naručila dan ranije, a ondje ju je dočekaio buket cvijeća. Iako je priča završila pozitivno, postupak vlasnika je neprihvatljiv. Ukoliko je zabranio ulazak psu vodiču, zabranit će i slijepoj osobi koja bez njegove pratnje ne može sama. Ovaj primjer je dokaz kako i dalje postoje ljudi koji nemaju senzibiliteta prema osobama s invaliditetom, ali da se upravo mijenjanjem mišljenja pojedinca može utjecati i na okolinu.²⁵

Primjer 3. Politika i osobe s invaliditetom:

²³ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Prpic-Zene-s-invaliditetom-svakodneвно-su-izložene-trostrukoj-diskriminaciji/820325.aspx>

²⁴ <https://www.index.hr/mame/clanak/iskrena-poruka-i-naputak-svim-roditeljima-djece-s-posebnim-potrebama/894297.aspx>

²⁵ <https://www.index.hr/magazin/clanak/u-zagrebu-je-sa-psom-vodicem-izbacili-iz-slaticarnice-pa-uslijedio-preokret/2058112.aspx>

- a) Kada je u pitanju politika, osobe s invaliditetom na tom području susreću se s izrazito puno stereotipa, nerazumijevanja i zakidanja. Oni koji donose odluke o njima pokazuju i trebaju biti primjer društva, a nerijetko im čine veliku štetu. U primjeru iz ožujka 2017., „Britanska vlada: psihički bolesnici ne zaslužuju jednaka prava kao ostali“, opisuje se kako je Ministarstvo za rad i mirovine Velike Britanije 2017. godine naložilo procjeniteljima naknada za invaliditet diskriminaciju psihičkih bolesnika u odnosu na one s fizičkim poteškoćama. Smatraju kako bi se naknade trebale mjeriti prema utjecaju koju bolest ima na život osobe. Ovaj članak upozorava da osobe s invaliditetom nisu samo one s tjelesnim poteškoćama, već i one kojima se invaliditet manifestira i u drugim oblicima – kao što su različiti psihološki zdravstveni problemi.²⁶
- b) Tekst iz lipnja 2015., „Sa saborske rasprave o osobama s invaliditetom izostalo 90% zastupnika“, upozorava na manjak zainteresiranosti saborskih zastupnika za sudjelovanje u raspravi o Izvješću pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu. Svojim izostankom pokazali su nepoštivanje osoba s invaliditetom, nerazumijevanje njihovih problema te nedostatak želje za pomoć oko poteškoća s kojima se susreću u društvu. Novinarski cilj je posramiti saborske zastupnike koji su svojim nedolaskom jasno pokazali nepoštivanje prema osobama s invaliditetom.²⁷
- c) Za vrijeme korona krize u Hrvatskoj, Vlada je iz sredstava za novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom preusmjerila 450 milijuna u projekt Potpore za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenima koronavirusom. Tekst iz svibnja 2020., „Vlada našla gdje će rezati, uzeli su invalidima gotovo pola milijarde kuna“, govori o zakidanju osoba s invaliditetom. Naime, u trenucima krize hrvatske vlasti tvrde kako će spasiti ostala radna mjesta te da ima dovoljno novaca koji se može potrošiti na zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ovaj članak donosi vijest o tome da se u najtežim razdobljima novčana sredstva uzimaju od onih kojima je najpotrebnije.²⁸

²⁶ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/britanska-vlada-psihički-bolesnici-ne-zasluzuju-jednaka-prava-kao-ostali/956737.aspx>

²⁷ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Sa-saborske-rasprave-o-osobama-s-invaliditetom-izostalo-90-posto-zastupnika/825249.aspx>

²⁸ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vlada-nasla-gdje-ce-rezati-uzeli-su-invalidima-gotovo-pola-milijarde-kuna/2182331.aspx>

Primjer 4. Uključivanje osoba s invaliditetom u društvene aktivnosti:

- a) Kada su u pitanju osobe s invaliditetom i njihova prezentacija na portalu *Index.hr*, najmanje se članaka može pronaći s pozitivnim ishodom, odnosno priče u kojima se osobe ne gledaju isključivo kroz svoj invaliditet ili se radi o njihovom zakidanju. Prvi primjer je iz rujna 2019., „Ples mladića u invalidskim kolicima je najpozitivnija stvar koju ćete vidjeti“. Jermaine Greaves, mladić koji boluje od cerebralne paralize na glazbenom festivalu Afropunk u Brooklynu pokazao je kako osobe s invaliditetom vole zabavu i unatoč kolicima mogu plesati i zabaviti se kao i osobe bez invaliditeta.²⁹
- b) U drugom primjeru iz rujna 2019., „Učitelj na leđima nosio djevojčicu koja ne može hodati da ne propusti izlet“, riječ je o članku o učitelju iz Kentuckyja koji je nosio na leđima svoju učenicu, koja boluje od spina bifide, tijekom školskog izleta kako bi mogla s vršnjacima sudjelovati u svim aktivnostima.³⁰
- c) U posljednjem primjeru opisuje se četverogodišnji dječak, koji je rođen sa spinom bifidom, a uživa u aktivnostima poput svojih vršnjaka – o čemu je objavljen članak u veljači 2019., „Dječak u invalidskim kolicima koji skače na trampolinu će vam uljepšati dan“. Ovim tekstom odaslana je pozitivna poruka javnosti.³¹

²⁹ <https://www.index.hr/fit/clanak/ples-mladica-u-invalidskim-kolicima-je-najpozitivnija-stvar-koju-cete-vidjeti/2117868.aspx>

³⁰ <https://www.index.hr/mame/clanak/ucitelj-na-ledjima-nosio-djevojvicu-koja-ne-moze-hodati-da-ne-propusti-izlet/2119555.aspx>

³¹ <https://www.index.hr/mame/clanak/djecak-u-invalidskim-kolicima-koji-skace-na-trampolinu-ce-vam-uljepsati-dan/2066219.aspx>

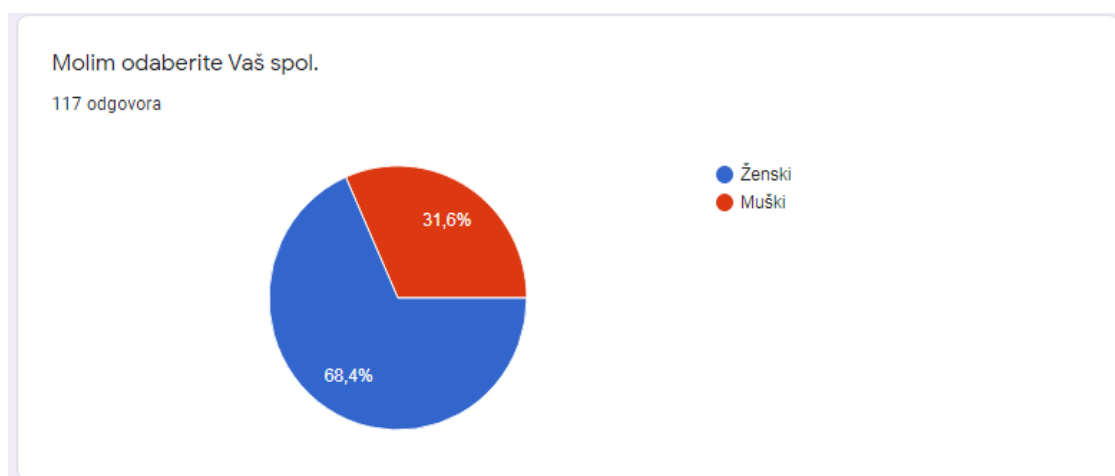
Iz navedenih primjera vidljivo je kako se osobama s invaliditetom rijetko pruža medijski prostor. Kada se o njima izvještava, koriste se pojmovi koji zbog svoje neispravnosti mogu stvoriti stereotipe koji će u društvu postati općeprihvaćeni. Malo je medijskog sadržaja koji je namijenjen isključivo njima i koji služi za njihovo potpuno uključivanje u društvo. Najviše tekstova odnosi se na izvještavanje o odlukama Vlade u Hrvatskoj vezano uz njih ili na događaje u kojima su oni zakinuti ili marginalizirani. Kroz tekstove može se iščitati kako osobe s invaliditetom državi stvaraju trošak te su svojevrsni teret građanima. Također, mediji prenose i nepravde koje su im učinjene kao što je nemogućnost pristupa objektima ili parkiranja na njihova mjesta, no nema kvalitetnog osvještavanja građana o životu osoba s invaliditetom iz njihove perspektive. Iz tog razloga, nužno bi bilo da ih mediji javnosti predstavljaju kao ravnopravne članove društva, a ne kao teret. Potrebno je prikazati njihove mogućnosti, volju i trud za uspjehom u svemu što rade te tako postići njihovu veću motiviranost za napredovanje i zauzimanje za svoje potrebe.

6. Stereotipi vezani uz osobe s invaliditetom

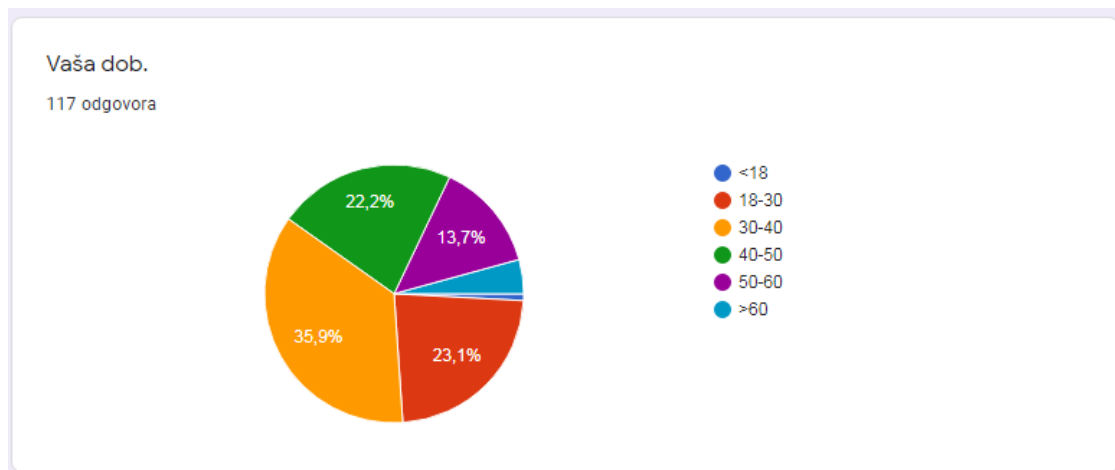
6.1. Analiza anketnog upitnika

U svrhu istraživanja stereotipa prema osobama s invaliditetom provedena je anketa putem Google obrasca. Izrađen je upitnik koji se sastoji od 19 pitanja od kojih je dio obvezan, a na ostatak ispitanici odgovaraju ukoliko žele. Pitanja i odgovori pojašnjeni su u nastavku radu. Istraživanje je provedeno u periodu od 17. studenog do 1. prosinca 2019. godine. Kako bi se obuhvatio širi spektar potencijalnih ispitanika, obrazac je objavljen u nekoliko Facebook grupa u kojima su članovi osobe s invaliditetom, a kojima je ova anketa namijenjena. Ukupan broj članova grupa koji su imali pristup anketi bio je oko tri tisuće dok je konačan broj odgovora na obvezna pitanja 117. Pitanja su se odnosila na dob, spol, obrazovanje, radni status te stereotipe i mišljenje ispitanika o odnosu medija prema temama vezanim uz osobe s invaliditetom. Cilj ankete bio je prikupiti podatke o stereotipima, odnosno utvrditi jesu li ispitanici doživjeli stereotipe i ako jesu, o kojima je riječ.

Anketni upitnik ispunjavali su muškarci i žene, a njihov omjer bio je 68,4% žena prema 31,6% muškaraca, što je razvidno i iz grafikona koji slijedi. Dobna struktura ispitanih nije bila uvjetovana punoljetnošću, tako da je jedan od ispitanika bio mlađi od 18 godina, a u dobnoj skupini od 18 do 30 godina bilo je 23,1% ispitanika. Najviše ispitanika pripada dobnoj skupini od 30 do 40 godina, njih 35,9%. U anketi je sudjelovalo 22,2% ispitanika dobne skupine od 40 do 50 godina dok je 13,7% pripadalo dobnoj skupini od 50 do 60 godina, u konačnici pet ispitanika bilo je starijih od 60 godina.

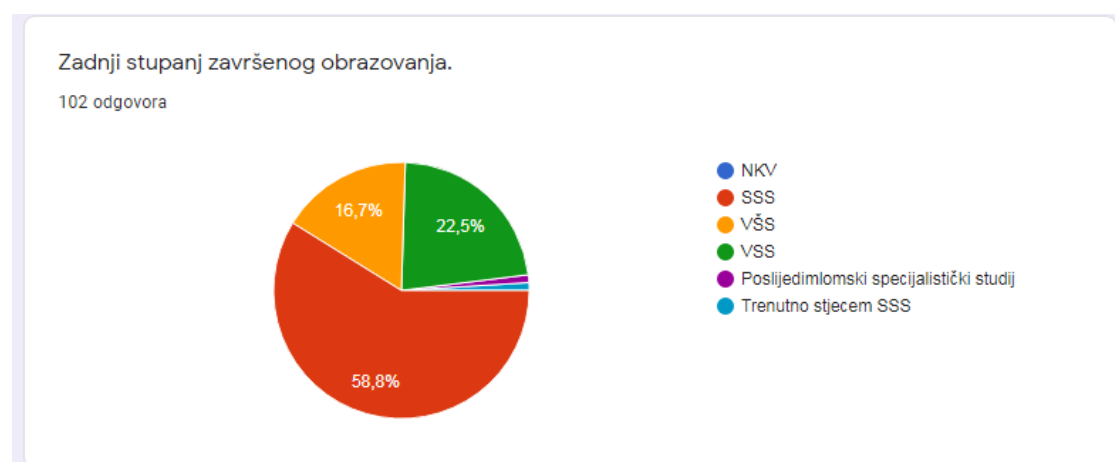

Graf 1. Spol

Graf 2. Dob

Osim podataka koji su se odnosili na spol i dob, upitnik je sadržavao i pitanja vezana uz obrazovanje. Ono je jedan od ključnih segmenata čovjekova života koji mu omogućava lakše uključivanje u društvo stoga je i kod osoba s invaliditetom izuzetno važna stavka. Na pitanje o završenom stupnju obrazovanja odgovorila su 102 ispitanika. Srednju stručnu spremu, odnosno završenu srednju školu ima 58,8% ispitanika, a zatim slijedi visoka stručna sprema koju ima 22,5% ispitanika. Višu stručnu spremu ima 16,7% ispitanika, a nisku stručnu spremu i poslijediplomski specijalistički studij ima po jedna osoba. Jedan ispitanik se izjasnio kako trenutno stječe srednju stručnu spremu što se poklapa s podacima o jednom maloljetniku.

Graf 3. Stupanj završenog obrazovanja

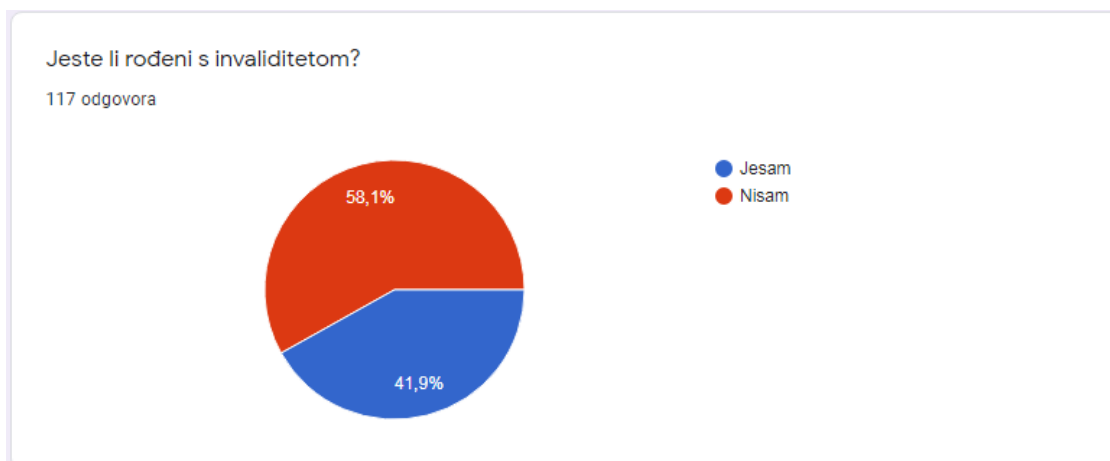
Osobe s invaliditetom ne moraju biti rođene sa svojim invaliditetom. Neki od njih su zbog različitih životnih okolnosti postali osobe s invaliditetom u različitoj dobi. Na pitanje jesu li rođeni s invaliditetom, od 117 ispitanika 58,1% ispitanih odgovorilo je da nije rođeno s invaliditetom dok je 41,9% ispitanika odgovorilo da je rođeno s invaliditetom. Kako bismo nadopunili saznanja o razlozima invaliditeta, postavljeno je opcionalno pitanje u kojem su ispitanici mogli navesti razloge svog invaliditeta.

Na opcionalno pitanje odgovorila je 61 osoba. Kao najčešći uzrok invaliditeta navodi se Multipla skleroza koju je kao uzrok invaliditeta navelo 11 ženskih i 6 muških ispitanika. Multipla skleroza je autoimuna, kronična upalna bolest središnjeg živčanog sustava i kao takva može se razviti u svakoj životnoj dobi. Njezin uzrok je nepoznat, a tijek bolesti ne može se predvidjeti. Neki od simptoma su: vrtoglavica, poremećaj koordinacije na ekstremitetima, dvoslike, poremećaj kontrole mokrenja i stolice te kratkotrajni trzaji u mišićima lica.³² Idući najčešći uzrok invaliditeta kod osoba koje su sudjelovale u ispitivanju jest Miastenia gravis, također autoimuna bolest. Kod ove bolesti ne vide se simptomi na živcima i mišićima, no uzrokuje pojavu mišićne slabosti. Klinička slika kod oboljelih može se mijenjati kako tijekom života tako i tijekom dana. Osoba se može probuditi bez smetnji, a kroz dan simptomi se javljaju te nakon odmora prolaze i ponovno se jave.³³ Nju je kao uzrok invaliditeta navelo šest ispitanika. Mišićnu distrofiju navele su tri žene i jedan muškarac. Četiri ispitanika navelo je cerebralnu paralizu, dvije ženske osobe i dva muškarca. Ostali pojedinačni uzroci kod žena su: usporena motorika i depresija, bolesti srce, spina bifida. Također, uzroci koji su navedeni posljedice su fizičkih ozljeda kao što je slomljena vratna kralježnica, ozljede nakon skoka u more, prometna nesreća u djetinjstvu, pad u trećoj godini života i udarac u glavu. Žene su kao jedan od uzroka invaliditeta navodile i povrede na porodu, ljudski faktor kod poroda, krvarenje u mozgu tijekom poroda, pogreška liječnika kod operacije, izostanak kisika na porodu, niski rast, neurološka bolest i dvije neuspjele operacije kičme, moždano krvarenje, gluhoća, genetika, displazija oba kuka, moždani udar, cjepivo i neimenovana bolest.

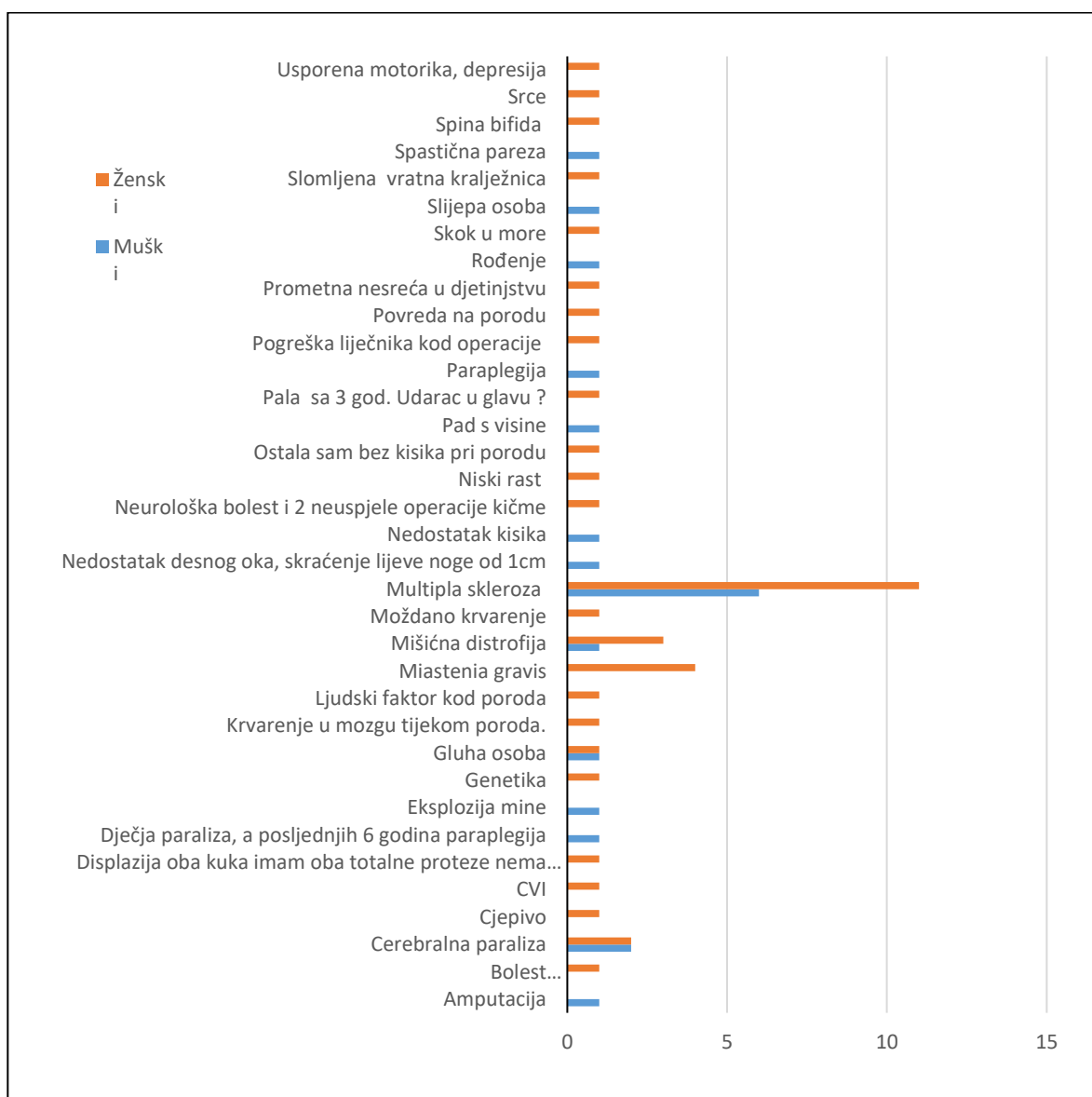
Kod muških ispitanika zabilježeni su odgovori: spastična pareza, sljepoća, invaliditet od rođenja, paraplegija, pad s visine, nedostatak kisika, nedostatak desnog oka te skraćenje lijeve noge od jednog centimetra, eksplozija mine, dječja paraliza i posljednjih 6 godina paraplegija i posljednje, amputacija.

³² <https://www.plivazdravlje.hr/>

³³ Ibid.

Graf 4. Jesu li ispitanici rođeni s invaliditetom ili ne?

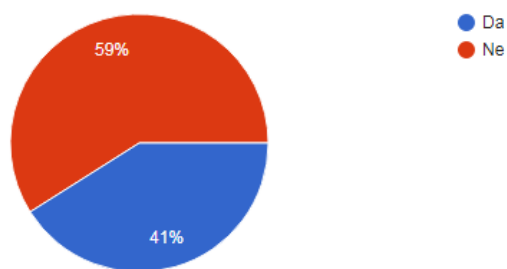
Graf 5. Uzroci invaliditeta

Sljedeća dva pitanja odnosila su se na radnu sposobnost osoba s invaliditetom te utjecaj invaliditeta na svakodnevno obavljanje radnih zadataka kao zaposlenih osoba. Pitanje koje je tražilo odgovor jesu li u radnom odnosu bilo je obavezno za sve ispitanike, a na njega su odgovorili svi koji su pristupili upitniku. Njih 59% odgovorilo je da nije u radnom odnosu, dok je 41% odgovorilo da su zaposleni.

Iako nije uočena velika razlika između zaposlenih i nezaposlenih na temelju sljedećeg pitanja cilj je bio detektirati u kojoj mjeri je invaliditet utjecao na njihovo zaposlenje. Pitanje je za cilj imalo otkriti je li njihov invaliditet ikada utjecao na zasnivanje radnog odnosa. Razvidno je da su odgovori o nezaposlenosti i poteškoćama uzrokovanim invaliditetom povezani. Naime, u 60,7% slučajeva invaliditet je utjecao na zasnivanje radnog odnosa, dok na 39,3% nije, što je slično omjeru nezaposlenih i zaposlenih.

Jeste li u radnom odnosu?

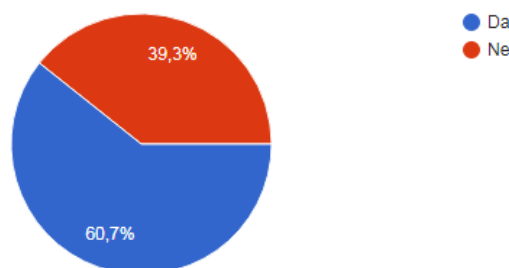
117 odgovora

Graf 6. Radni status ispitanika

Je li ikada Vaš invaliditet utjecao na stjecanje radnog odnosa?

117 odgovora

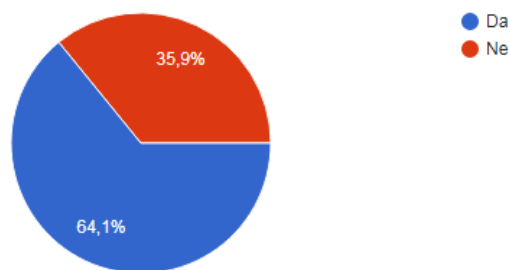
Graf 7. Utjecaj invaliditeta na zasnivanje radnog odnosa

Invaliditet osobe utječe na sve sfere života, kao što to potvrđuju izneseni statistički podatci prema kojima je vidljivo da postoje različiti razlozi za invaliditet, da osobe s invaliditetom imaju različite stupnjeve obrazovanja te sudjeluju na tržištu rada.

Sljedeća pitanja odnose se na odnos osoba s invaliditetom i komunikaciju s okolinom u kojoj žive. Na pitanje smatraju li da se ljudi zbog invaliditeta prema njima odnose drugačije, većina, odnosno 64,1% ispitanika, odgovorilo je kako smatraju da se zbog njihovog invaliditeta prema njima mijenja stav i odnos ljudi. S druge strane, 35,9% ispitanika ne smatra da je odnos ljudi drugačiji zbog njihova invaliditeta. Sljedeće pitanje bilo je postavljeno u formi izjašnjavanja. Naime, ispitanici su mogli odabrati odgovor o tome jesu li se ikada susreli s neugodnim pitanjima vezanim uz njihov invaliditet. Ponuđeni su bili: ponekad, često i nisam se nikada susreo. Rezultati izjašnjavanja ukazuju na to da se 52,1% ispitanika ponekad susretalo s pitanjima vezanim za svoj invaliditet, često 27,4% dok se 20,5% ispitanika nikada nije susrelo s takvim pitanjima. Ova dva pitanja također potvrđuju stav osoba s invaliditetom da se odnos okoline prema njima ipak mijenja s obzirom na njihov invaliditet te da se okolina za njega ponekad ili često raspituje.

Smatrate li da se ljudi zbog Vašeg invaliditeta prema Vama odnose drugačije?

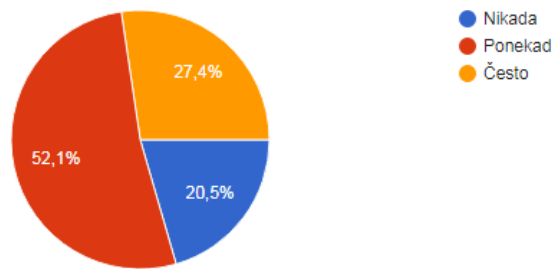
117 odgovora

Graf 8. Odnos prema osobama s invaliditetom

Jeste li se ikada susreli s neugodnim pitanjima vezanim uz Vaš invaliditet?

117 odgovora

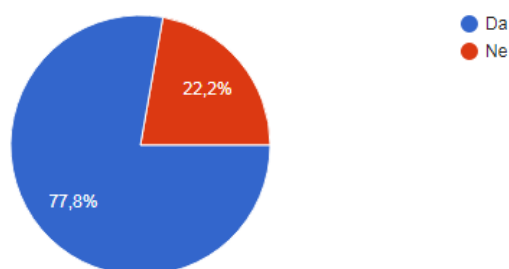

Graf 9. Neugodna pitanja

O stereotipima i predrasudama prema osobama s invaliditetom najbolje svjedoče priče koje su u ovom istraživanju ustupile osobe koje su ispunile anketni upitnik, izrađen upravo za ovaj diplomski rad. Pitanje koje se direktno odnosilo na predrasude i stereotipe bilo je dio obaveznog dijela anketnog upitnika. Na njega su odgovorili svi ispitanici, a predrasude i stereotipe zbog invaliditeta doživjelo je 77,8% ispitanika, dok njih 22,2% nije. Ovaj postotak ukazuje na veliku većinu koja se susrela s različitim oblicima neugodnih upita, neuobičajenog ponašanja okoline, a sve zbog svoga invaliditeta. U nastavku, nakon grafikona koji prikazuje odgovore o doživljenim predrasudama, slijede odgovori u kojima su ispitanici naveli primjere stereotipa s kojima su bili suočeni. Navedeno pitanje nije bilo obavezno i na njega je odgovorilo 38 ispitanika.

Jeste li ikada doživjeli predrasude/stereotipe?

117 odgovora

Graf 10. Predrasude i stereotipi

Možete li navesti neki od primjera gdje ste bili suočeni sa stereotipima?

38 odgovora

Na poslu mi nisu davali poslove u kojima je trebalo nešto prenijeti jer ne mogu hodati. U tudnoći su mi svi govorili da će moje dijete ispaštati moj invaliditet. Danas je on dr, oženjen i otac dvoje djece.

neprikladnost, izjednačenost

Da mi nije ništa, da se izvlačimo i da idu i oni dr. sigurno bi i njima nešto našli, ali oni šute i rade a ja sam stalno po dr za svaku sitnicu.

Od susjeda, okoline, lječnika,

Ljudi gledaj takve osobe kao da su manje vrijedni i sažaljevaju ih a to nije istina takvi ljudi su vrijedni i mogu raditi kao i osobe bez invaliditeta samo jim treba dati priliku i prihvatiti njih kakvi jesu.

npr. da sam zarazan

Slika 6.1.1. Primjeri susreta sa stereotipima

Kod izlaska van da što ću ja takva vani u kolicima, kad sam htjela posložiti vozači da kaj ću ja sa vozačkim da ja to ne mogu i da nesposobna.. Ima toga još..

Manja radna sposobnost

Obraćanje mojoj pratnji, a ne meni

Razgovor za posao

Roditeljstvo

Bolnici, dućanu

Slika 6.1.2. Primjeri susreta sa stereotipima

Nije svaki invaliditet vidljiv

Banka, posta, parking

Zasto invalidi zauzimaju mjesta u javnom prijevozu, trebaju biti doma, ne zelimo u drugu invalida u svojoj zgradi jer ne zelimo gledati bogalje

Posao, društvo

Cudna pitanja i komentari

Naprimjer, ne poštivanje privatnosti...

Ti si invalid ti to nemožeš

Ako dobro izgledaš nisi bolestan od MS, pretpostavlja, se da bi trebao biti u kolicima ili bar sa štakama

Kod razgovora za novi posao

Slika 6.1.3. Primjeri susreta sa stereotipima

Svi misle da sam najniže rangirana u firmi gdje radim, tj. da sam spremačica
Bivši ministar sporta Jovanović je vrlo često izjednačavao fizičku invalidnost s mentalnim poteškoćama.
Smatra se da žena s invaliditetom ne smije biti dotjerana
Bilo gdje u javnosti, naravno ne svaki put
Kada parkiram, kada nemogu u postu i niti jedan objekat u Rujeci, nista nije prilagodeno ni osnovne stvari.
Ne trudiš se raditi usporena kako si se već umorila trebala si izabrati drugo zvanje strabizam
On ne može, kako će, nemoj ga mučiti kad vidiš da ne može, pogleda ga kako hoda, bokčeg...
Tijekom kupovine prodavači se često obraćaju osobi s u čijem sad društvu, a ne meni jer misle da ih neću razumijeti.
Izlazak u grad

Slika 6.1.4. Primjeri susreta sa stereotipima

Sa tom bolescu hodas?
Kad mi neko kaže da mogu hodati i da izgledam super i da mi nije nista - a u stvari ne znaju kako se ja osjećam.
Na radnom mjestu - bila sam vrlo mlada kada sam dobila dijagnozu te mi nitko nije vjerovao jer "ne izgledam bolesno"...
Često primjetan podsmijeh zbog otežanog određenih radnji, govor, smijeh, sjeckanje hrane ili konzumiranje iste, čudan govor, hod, pokreti i još puno toga..
Mišljenje da nisam sposoban obavljati neki posao iako to nije bilo točno
u trgovini
u društvu, posao
U društvu, posao

Slika 6.1.5. Primjeri susreta sa stereotipima

Iz navedenih odgovora vidljivo je kako se osobe s invaliditetom sa stereotipima susreću na različitim mjestima i na različite načine. Neki od njih naveli su kako stereotipe doživljavaju na poslu i(li) prilikom razgovora za posao, u trgovini, kod odlaska u banku i slično. Neka od najčešćih predrasuda je sposobnost za obavljanje nekog posla, ali i podsmijeh koji se kod okoline javljao zbog njihova invaliditeta. Najčešće se to događalo zbog određenih smetnji kod govora, smijeha ili poteškoća u kretanju. Stereotip koji se često javlja jest da su osobe s invaliditetom zarazne za društvo. Tome se pridružuju predrasude da žene ne smiju biti dotjerane te da osobe s invaliditetom ne mogu biti roditelji jer će zbog invaliditeta ispaštati njihova djeca. Stereotipe također doživljavaju i od susjeda, liječnika i okoline. Najčešći primjer za to je kada se u formalnim prilikama ljudi obraćaju pratnji, a ne direktno njima.

Što smatrate razlogom stvaranja stereotipa?

90 odgovora

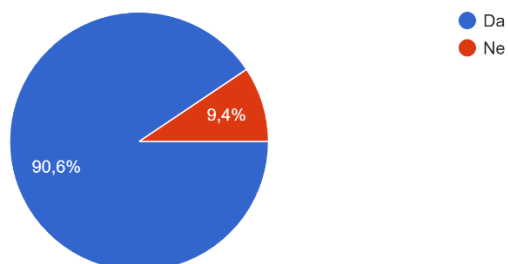
Graf 11. Razlozi za stvaranje stereotipa

Kao razlog za stvaranje stereotipa većina ispitanika navela je neznanje, njih 54,4%, utjecaj društva odgovorilo je 17,8%, odgoj 15,6% dok je strah navelo sedam osoba. Jedna osoba odlučila se za strah, neznanje i utjecaj društva, dvije osobe za sve navedeno, a jedan od ispitanika napisao je kako ljudi vjeruju tek kada osjete na vlastitoj koži. Upravo posljednji odgovor ukazuje na to kako bi se boljom informiranošću društva stereotipi prema osobama s invaliditetom mogli izbjeći. Sukladno tome upitnik je sadržavao i pitanje smatraju li da ljudi zbog nedovoljne informiranosti osobama s invaliditetom pristupaju na pogrešan način. Potvrдно je odgovorilo 90,6% dok 9,4% ispitanika smatra kako to nije točno.

Nedvojbeno je mišljenje osoba s invaliditetom kako bi se poboljšavanjem informiranosti stvarala ispravnija slika o njima. O tome koji su to kanali i institucije koje bi trebale provoditi informiranje, odgovore donosi sljedeće pitanje o odgovornima za informiranje građana o osobama s invaliditetom. Kao temeljnu instituciju za pravilno informiranje 35,3% ispitanika smatra obrazovne institucije, 25% postavlja kao važan izvor medije dok se 18,1% odlučilo za odgovor ostalo, 13,8% odgovorilo je zdravstvene institucije, a 9 ispitanika udruge.

Smatrate li da ljudi zbog nedovoljne informiranosti osobama s invaliditetom pristupaju na pogrešan način?

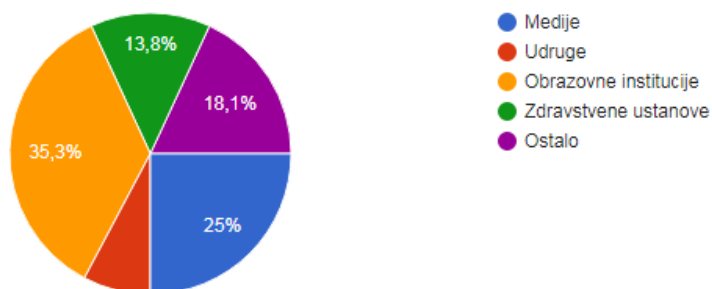
117 odgovora

Graf 12. Način pristupanja informacijama

Koga smatrate odgovornim za informiranje građana o osobama s invaliditetom?

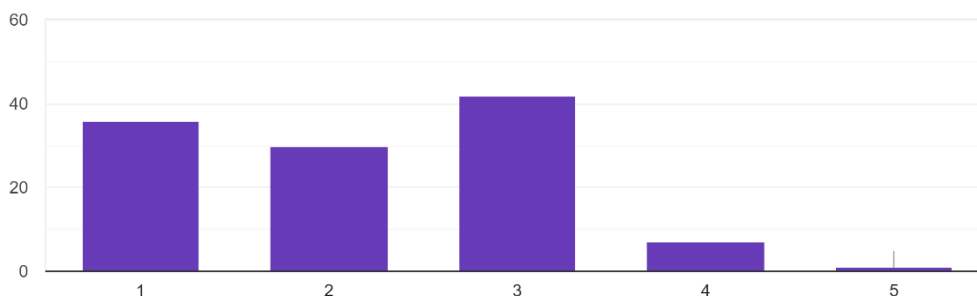
116 odgovora

Graf 13. Odgovorne osobe za informiranje o invaliditetu prema mišljenju ispitanika

Molim Vas ocijenite obradu tema u hrvatskim medijima vezanim uz osobe s invaliditetom

116 odgovora

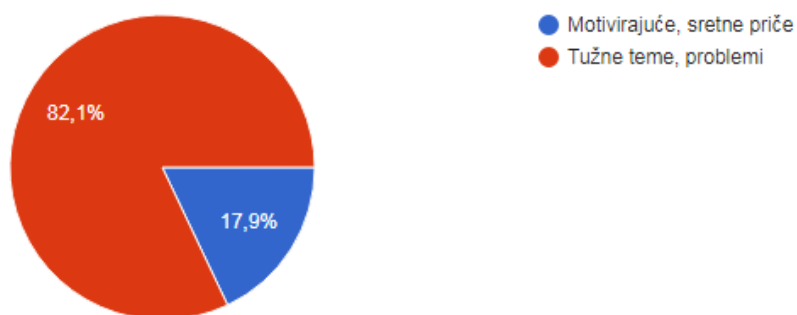

Graf 14. Ocjena obrade tema vezanih za invaliditet

U anketnom obrascu ispitanici su ocjenjivali obradu tema u hrvatskim medijima vezanim uz osobe s invaliditetom. Svoj odgovor dalo je 116 ispitanika. Odgovori su rangirani od 1 (nisam zadovoljan/zadovoljna) do 5 (u potpunosti sam zadovoljan/zadovoljna). 36 (31%) ispitanika, dalo je ocjenu 1, 30 ispitanika (25,9%) ocjenu 2, 41 ispitanik (36,2%) ocjenu 3, 7 ispitanika (6%) ocjenu 4, a samo 1 (0,9%) ispitanik dao je ocjenu 5. Opći je dakle dojam osoba s invaliditetom da su problemi i teme koje su usko vezane za njihov život nedovoljno zastupljene u medijima, odnosno da za tu tematiku ima još prostora za napredak. Tome u prilog idu i odgovori na pitanje koje su teme najzastupljenije prilikom izvještavanja o osobama s invaliditetom. Velika većina, njih 82,1% odgovorilo je tužne teme, problemi, a samo 17,9% motivirajuće, sretne priče.

Prilikom izvještavanja o osobama s invaliditetom koje teme su najzastupljenije?

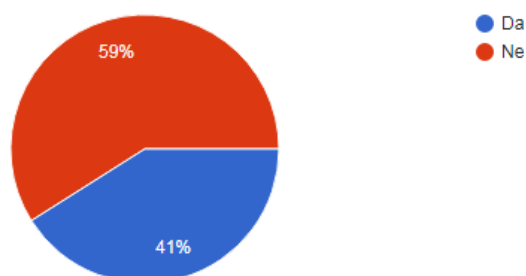
117 odgovora

Graf 15. Najzastupljenije teme vezane za invaliditet

Koriste li novinari prilikom obrađivanja tema vezanih uz osobe s invaliditetom korektne pojmove?

117 odgovora

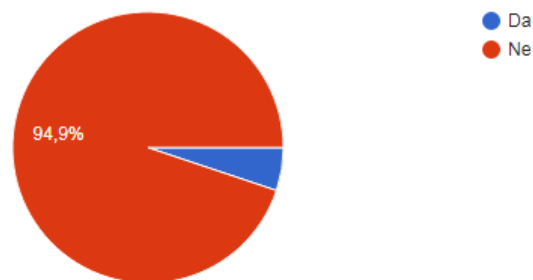

Graf 16. Korištenje korektnih pojmova prilikom pisanja o invaliditetu

Ispravno izvještavanje o temama vezanim za osobe s invaliditetom ovisi i o terminima koji se upotrebljavaju. Upitnik je sadržavao i pitanje vezano za pojmove koje novinari koriste prilikom izvještavanja o osobama s invaliditetom. Ponovno se pojavljuje većina od 59% koja je odgovorila kako se ne koriste korektni pojmovi dok 41% smatra kako novinari prilikom izvještavanja koriste pravilne pojmove.

Smatrate li kako su osobe s invaliditetom te teme vezane uz njih dovoljno prisutne u medijskom prostoru?

117 odgovora

Graf 17. Prisutnost tema o invaliditetu u medijima

Nastavno na izjašnjavanje o pravilnom izvještavanju uslijedilo je pitanje smatraju li kako su osobe s invaliditetom kao i teme vezane uz njih dovoljno prisutne u medijskom prostoru. 94,9% izabralo je odgovor ne, a šest ispitanika da. Zaključak iz statistike koja se može izvući iz ovih odgovora jest da je velika većina ispitanika nezadovoljna odnosom medija prema osobama s invaliditetom te imaju potrebu ukazati na nepravilnosti u medijskom izvještavanju kao i nedovoljnoj zastupljenosti. Na kraju obrasca ispitanici su imali mogućnost ostaviti i komentar. Nekoliko ispitanika odlučilo je ostaviti komentare koji su prikazani u nastavku rada. Vrijedan su izvor za bolje razumijevanje položaja osoba s invaliditetom u društvu.

Ukoliko želite dodati Vaš komentar, molim da to učinite ovdje

22 odgovora

Rad na ukljanjanju stereotipa treba početi od osoba s invaliditetom i njihovog osnaživanja

Sve Tv emisije o raznim bolestima budu prijepodne dok ljudi rade. Mislim da bi sve Udruge trebale slati poslodavcima brošure o invaliditetima, što je takvoj osobi potrebno, koji se sve simptomi javljaju kod bolesti, što je potrebno za invalida itd. Poslodavci bi trebali pismeno izvještavati možda Zdravstvo ili Mirovinsko, što i kako su pomogli invalidnoj zaposlenoj osobi. Mnogi šute i rade jer im pisao treba. Trebali bi nekada i neka Komisija zaletjeli i pregledati radno mjesto takve osobe.

Zanimljiva pitanja

stereotipa vezanih za osobe s invaliditetom je sve manje i ljudi postaju sve više svjesniji i senzibiliraniji za iste, no proćiće još mnogo godina dok budemo bili u potpunosti integrirani u društvo bez predrasuda

Mi smo jednaki ko i svi.. Samo to neki ljudi ne razumiju..

Invaliditet nije moj identitet.
Sretno i pozdrav.
Nada Rogić

Slika 6.1.6. Komentari na anketu

Vise treba na televiziji da budu teme o osobama sa invaliditetom, ali da mi gostujemo, a ne neki tamo drugi da pričaju o nama

Malo je šta prilagođeno za invalide, a invalidnina sramotno mala.

Ukoliko ikako mogu pomoći dalje s ovom temom kontaktirajte me na matija.grebenic@gmail.com. Završio sam komunikologiju, pisao sam završni rad na temu paraolimpizma u medijima te se vrlo često susrećem s ovom problematikom u medijima.

više uvažavanja osoba s invaliditetom

Postoji u društvu često razmišljanje da tko ima invaliditet mora da se drži društva sličnih njemu, tj. invalida.

Odlično istraživanje!

Slika 6.1.7. Komentari na anketu

Teško je invalid biti tugu nemoš skriti ostavljen od obitelji to je najgore teško je ali nada postoji nitko nam je ne može uzeti zato naprijed hrabro ići

Osobe s invaliditetom bih trebali biti ravnopravni u društvu.

Edukacija je neophodna.

Nikada nisam dobio odgovor zašto RH svoje zakone, pravilnike i druge akte nije uskladila sa Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom?!

Hrvatsko društvo je veoma isključivo.
Kao sudioniku Paraolimpijskih igara London 2012. prilazili su mi nepoznati ljudi osobito djeca i tražili moj autogram.
Na natjecanja su dolazile škole s djecom kako bi bodrili natjecatelje.
U Hrvatskoj još treba jako puno toga.

Slika 6.1.8. Komentari na anketu

Smatram da je važno da SVI steknu relevantno znanje, a to je jedino moguće kroz školovanje. Sve ostalo čitaju/gledaju/slušaju samo oni koji su ionako senzibilizirani

Zalosno sto se u 21.st. nema vise sluha za invalidne osobe. Ili je to stvar drzave u kojoj zivimo. Mozda bi ovu temu trebalo popratiti na svjetskoj razini.

Sretno sa diplomskim radom!

Da se osobe s invaliditetom više uključe u društvo

Poštivanje djece, veću uključenost stručnog kadra, psihologa, psihijatra.

Slika 6.1.9. Komentari na anketu

Iz navedenih komentara vidljivo je kako osobe s invaliditetom žele veću uključenost stručnog kadra, psihologa i psihijatra te veću uključenost u društvo. Smatraju kako je važno obrazovanje od najranije dobi kako bi djeca, a kasnije odrasli znali da osobe s invaliditetom trebaju biti ravnopravni članovi društva. Također, osvrnuli su se na medije, tj. televizijski program u kojem su teme vezane uz osobe s invaliditetom u jutarnjem terminu i u njima ne gostuju osobe s invaliditetom, nego drugi prezentiraju njihove probleme. Ipak, u jednom komentaru ispitanik je naveo kako je stereotipa sve manje te da građani postaju sve više senzibilni kada su u pitanju osobe s invaliditetom.

6.2. Osobne priče osoba s invaliditetom

O stereotipima koji se vežu uz osobe s invaliditetom najbolje mogu svjedočiti oni koji se s njima susreću svakodnevno te se na stvarnim primjerima može detektirati problematika osoba s invaliditetom u okolini u kojoj se nalaze. Osobe iz idućih priča sa svojim invaliditetom žive od rođenja ili su se s njime susrele u odrasloj dobi. Osim toga, zajednički im je i način na koji se s njime nose, a to je upornost. Nitko od njih ne dozvoljava drugima da utječu na njihovu svakodnevnicu svojim komentarima ili neznanjem prema osobama s invaliditetom. Ove priče prikupljene su u svrhu izrade diplomskog rada, a služe za potkrepljivanje podataka iz provedenog istraživanja u prethodnom dijelu rada te kako bi se iz prve ruke saznali stereotipi koji se povezuju s osobama s invaliditetom. Osobe s kojima sam razgovarala pronašla sam putem društvenih mreža te ih kontaktirala objasnivši im tematiku rada, a nakon pristanka na razgovor odgovarali su na postavljena pitanja koja su onda stvorila sedam različitih, a sličnih priča. Svi oni su prilikom razgovora istaknuli koliko je važno da se o ovoj tematici piše i govori.

Izrazito su sretni jer na ovaj način mogu prezentirati svoja iskustva te pomoći pri stvaranju drugačije slike prema osobama s invaliditetom.

Vanja K.

„S pojmovima vezanim uz stereotipe susretao se samo fakultativno, sve dok nije postao osoba s invaliditetom“

Vanja K. rođen je u Slavonskom Brodu, u Zagrebu je stekao diplomu te se vratio u rodni grad gdje trenutno radi. Stereotipe nije doživljavao, sve dok nije postao osoba s invaliditetom. Krajem 2009., a početkom 2010. preživio je dva teška moždana udara. Nakon toga slijedio je proces učenja hodanja, gutanja i pisanja. S prvim stereotipom susreo se nakon što je prohodao. Zbog njegovog načina hodanja ljudi su mislili kako je u alkoholiziranom stanju, a zbog govora, kako kaže doživio je poruge da je retardiran. Od kada je osoba s invaliditetom, susreo se sa stereotipima poput: šepavi, kljakavi, pa do onih vezanih uz invalidnost: retardirani i musavi. Cijeli taj period jako mu je teško pao, ponajviše zato što je do tada uspješno zarađivao za svoju obitelj. Bio je vlasnik agencije za ispitivanje javnog mijenja i voditelj kampanje još uvijek aktualnoga gradonačelnika Slavonskog Broda. Ubrzo nakon toga supruga ga je s kćerima ostavila 2013. Nakon toga, susreo se sa stereotipom koji su stvorile institucije. S bivšom suprugom dogovorio se da zajedno odgajaju kćeri, jedan tjedan su trebale provesti kod majke, pa toliko kod njega naizmjenice. Lokalni Centar za socijalnu skrb donio je zaključak kako Vanja zbog svog invaliditeta ne može obavljati roditeljske funkcije te je dosuđeno kako kćeri može vidati samo vikendom. S tom odlukom osjetio je poniženje koje mu je donio sustav i obratio se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Ona je iznijela mišljenje kako postoji direktna diskriminacija. Vanja ističe kako se na njegovu sreću on i bivša supruga ne drže presude te su kćeri kod svakoga od njih podjednako. Trenutno je urednik glasnika *Zvezdica* za osobe s invaliditetom u Brodsko-posavskoj županiji, stalni kolumnist portala *Speriskop.net* i tajnik Hrvatskog šahovskog saveza za osobe s invaliditetom. Navodi kako negativni stereotipi postoje, ali smatra kako su oni prvenstveno reflektirani kroz društveno ponašanje, sulude birokratske pravilnike i kroz nedostatak edukacije o ophođenju prema drugačijima od sebe uključujući osobe s invaliditetom.

Melita F.

„Zašto ti tako hodaš?“

Melita F. rođena je s tjelesnim oštećenjem. Odrastala je u obitelji s bratom blizancem i starijom sestrom u gradu 60 km udaljenom od Zagreba. O svom oštećenju nije voljela puno govoriti tijekom nižih razreda osnovne škole, smetalo ju je kada bi djeca u razredu pitala „Zašto ti tako hodaš?“. Smatra kako se djeca u obrazovnom sustavu, ali ponajprije u obitelji od najranije dobi trebaju senzibilizirati o ograničenjima, ali svakako i mogućnostima osoba s invaliditetom, razumijevanju i prihvaćanju različitosti oko sebe. Vjeruje kako su pitanja prijatelja u razredu bila posljedica upravo nedostatka komunikacije o invaliditetu u obiteljskom okruženju odnosno između roditelja i djece. U obiteljima u kojima djeca odrastaju zdrava i bez poteškoća i ograničenja jako se malo, ili gotovo uopće ne potiče razgovor o navedenoj temi. Događaj tijekom osnovnoškolskog obrazovanja prilikom kojeg je najsnažnije osjetila predrasude prema osobama s invaliditetom odnosno tjelesnim oštećenjem, dogodio se prije početka petog razreda osnovne škole. Kako su nastavnici smatrali da će joj biti teško svaki nastavni sat odlaziti u drugu učionicu (za svaki nastavni predmet postojala je pojedina učionica), bojeći se da će ju netko od učenika koji su bili pokretniji i spretniji od nje nenamjerno gurnuti i ozlijediti, predložili su da nastavu pohađa prema individualiziranom programu, odnosno u jednoj učionici u prizemlju. Zbog toga odlazi na psihološko testiranje koje je potvrdilo da njezin mozak savršeno funkcionira te da ograničenja nisu takva da bi je ograničavala u pohađanju nastave po redovnom programu. Učitelji su pokazali razumijevanje, vezano za nastavne cjeline iz tehničke kulture i geometrije koje je teže svladavala zbog problema s finom motorikom. Melita je opću gimnaziju završila u rodnom gradu s vrlo dobrim uspjehom. Prilikom upisa na fakultet (Studij socijalnog rada na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu) ponovno se susrela s predrasudama, ovaj put od strane roditelja. Danas, kada na to gleda s distancom, kao osoba s deset godina radnog staža koji je stekla radeći na deset različitih mjesta, shvaća da je to bio njihov roditeljski strah. Strah je nastao zbog prvog odvajanja od njih i odlaska od kuće i samostalnog života u jednom zagrebačkom studentskom domu. Njezini roditelji bojali su se kako se neće snaći u gradu u kojem se živi ubrzano te da će joj se nešto dogoditi u prometu jer neće dovoljno brzo prijeći cestu. Melita odlazi na fakultet, diplomirala je 2009. godine, a od tada do danas konstantno se zapošljava na radnim mjestima u struci i izvan nje na određeno radno vrijeme. Osim u rodnom gradu, radila je u još tri grada u Hrvatskoj gdje je tijekom trajanja ugovora samostalno živjela. Nakon što je upisala autoškolu, ponovno je doživjela stereotip od strane roditelja. Smatrali su kako neće biti u stanju položiti vozački jer

zbog svog oštećenja nema dovoljno dobro razvijene reflekse koje zahtjeva sudjelovanje u prometu. Vozački ispit položila je iz osmog pokušaja, s više od 160 sati vožnje i to smatra svojim najvećim životnim uspjehom. U trenutku polaganja vozačkog ispita prestala je vjerovati u bilo kakve i bilo čije predrasude vezane uz nju kao osobu s invaliditetom i njezinim mogućnostima. Danas je sretno udana, zaposlena žena i smatra kako je realno prihvatila vlastite granice. Napominje kako se prema predrasudama treba znati postaviti kako bismo ih lakše prihvaćali jer moramo biti svjesni kako će ih u društvu uvijek biti, ponekad čak i od najbližih članova obitelji.

Maja M.

„Hoćete li vi to moći?“

Maja M. u osnovnoj je školi počela primjećivati da je drugačija od drugih, da ne može ispunjavati određene zadatke zbog oslabljene motorike, ravnoteže i tremora. Već tada se susrela s određenim stereotipima, a kasnije kako su joj postavljali dijagnoze, tako su predrasude bile veće, kako među učenicima tako i među nastavnicima. U školi, djeca bi komentirala kako je pijana ili drogirana. Zbog tremora nema čitak rukopis, a nastavnici bi prigovarali zašto nešto nije čitko napisano. Dijagnoza, *degeneratio spinocerebellaris*, postavljena joj je tek prije desetak godina te od tada ima status osobe s invaliditetom. Kako kaže, trebalo joj je puno godina da se nauči nositi i boriti, kako s bolešću tako i sa stereotipima. Najčešće predrasude bile su vezane uz traženje posla. Kada bi išla na razgovor kod poslodavaca koji nisu osobe s invaliditetom, uvijek su joj ponavljali pitanje: „Hoćete li vi to moći?“, ili bi sami zaključili kako ona to neće moći kvalitetno odraditi, dakle – već unaprijed to znaju, iako ona nije osoba u kolicima. Na primjer, Maja nikada nije doživjela prednost pri zapošljavanju kao osoba s invaliditetom, osim u udruzi Osobe s invaliditetom Križevci gdje i sada radi kao admin. Kako kaže, sit gladnom ne vjeruje, a to je uvijek tako kada su u pitanju osobe s invaliditetom u našoj državi.

Marija M.

„Na osobe s invaliditetom se često gleda kao na bića bez spola“

Koprivničanka Marija predsjednica je Udruge za osobe s invaliditetom „Bolje sutra“. Dobitnica je mnogih nagrada za svoj rad, a vodi i radioemisiju s tematikom važnom za osobe s invaliditetom. Hrvatsku smatra izrazito konzervativnom zemljom, na što utječe mentalitet, odnosno odgoj i crkva. Stereotipi su sveprisutni. Ona ih opisuje tako da ako imamo „prišt“ na nosu postajemo etiketirani. Ističe kako neovisno o tome imamo li ravnu ili kovrčavu kosu, naš narod ima stereotipe. Kada se radi o osobama s invaliditetom, stereotipi su jako izraženi. Za primjere navodi kako se na osobe s invaliditetom često gleda kao na „bića bez spola“, koja ne trebaju nikakvu partnersku zajednicu. Za žene s invaliditetom smatra se da ne mogu biti dobre majke dok muškarci s invaliditetom ne mogu skrbiti za obitelj. Stereotip vezan uz „bića bez spola“ potvrđuje i sama činjenica da ne postoji toalet za žene s invaliditetom i za muškarce s invaliditetom te da jedni i drugi idu u isti, a ljudi bez invaliditeta imaju odvojene toalete. Što se tiče zaposlenja, susrela se sa stereotipom da osobe s invaliditetom ne mogu biti dobri radnici jer će stalno biti na bolovanju. Navodi još stereotip o tome kako se osobe s invaliditetom ne mogu baviti sportom jer im je to preteško te da im ne pristaje moderna odjeća, već je moraju šivati po mjeri. Marija M. rođena je s dijagnozom miopatije, vrstom neuromuskularnog oboljenja. Kaže kako se od nje ništa nije očekivalo. Prilikom pregleda za školu, liječnik je njezinoj majci rekao da ako želi neka ide u školu kako bi barem naučila čitati i pisati. Naučila je čitati, pisati, završila fakultet, radila u javnom i privatnom, sada i u civilnom sektoru. Udala se, a kada je suprugovoj obitelji rekla da je trudna, njegova majka joj je rekla neka otiđe doktoru kako bi je riješili toga. Prilikom priprema za porod liječnik ju je pitao: „Nećete li valjda imati još djece?“ Upitala ga je zašto ga to zanima, a njegov odgovor glasilo je kako sada imaju priliku napraviti da više ne rađa. Njezin sin danas je mag. građevine, a ona dobitnica mnogih nagrada zahvaljujući svom radu. Vozi auto, proputovala je pola svijeta, a jedini problem u životu predstavljaju joj stepenice koje bez pomoći druge osobe ili lifta ne može savladati.

Ivona Š.

„Često sam doživjela šok na licima sugovornika kada kažem da vozim automobil s ručnim komandama“

Diplomirana novinarka Ivona Š. rođena je u općini Blato na Korčuli. Njezini sumješteni znali su da od rođenja ima invaliditet i da zbog toga otežano hoda. Naime, Ivona je rođena s cerebralnom paralizom. U djetinjstvu je među vršnjacima bila odlično prihvaćena i nije osjećala da se po nečemu razlikuje od njih. Zbog činjenica koje su saznali o njoj preko članova njezine obitelji ili bliskih joj osoba, stanovnici Blata nisu joj nikada postavljali dodatna pitanja koja su se ticala njenog invaliditeta. Ivonu je nakon selidbe u Zagreb dočekala drugačija situacija vezana uz stereotipe. Smatra kako ljudi njima postaju podložniji kada se susretnu s nečim nepoznatim. U novom gradu trebala je nepoznate ljude pitati za pomoć, većina njih bila je susretljiva, no uz to je dolazila i znatiželja. Tada bi je izravno pitali ili pokušali „pogoditi“ zbog čega ima invaliditet. Kroz razgovor bi se ta pitanja proširila na ona vezana uz njezinu obitelj. Iako je komunikativna osoba, ostala bi šokirana zbog pretjeranog zadiranja u privatnost za koje kaže da se nerijetko događaju osobama s invaliditetom. U tim razgovorima primijetila je šok na licima sugovornika kada bi rekla da vozi automobil s ručnim komandama jer unaprijed pretpostavljaju da nije vozačica te se u takvim situacijama nije osjećala ugodno. Dodaje kako se upravo tako stvaraju stereotipi koji onda prerastaju u predrasude. Smatra se kako osoba ne može voziti dok je stvar samo u tome da vožnju obavlja na nešto drugačiji način. Ivona je trenutno zaposlena u Udruzi Zamisli, jedna je od urednica i voditeljica emisije „Hodalica“ koja se emitira na Radiju Student. „Hodalica je emisija za mlade i studente s invaliditetom te o aktivnostima u koje su uključene ili ih provode mlade osobe s invaliditetom.“³⁴ Ivona se tijekom života osobno susretala sa stereotipima i predrasudama drugih prema osobama s invaliditetom. Ističe kako smo svi skloni stvarati stereotipe, no problem je kada se iz njih razviju predrasude koje onda utječu na našu komunikaciju s osobama prema kojima smo ih razvili. Pitanje s kojim se osoba s invaliditetom najčešće susreće je razlog njenog invaliditeta. Našla se u situacijama gdje joj nepoznate osobe ponekad prilaze i pitaju je li doživjela prometnu nesreću te zbog toga otežano hoda. Sigurna je da su njihova pitanja postavljena iz čiste znatiželje, ponekad im nešto odbrusi, iako zna da ne bi trebala. Kako kaže, nitko nije savršen, a kada osoba na neko pitanje često mora odgovarati, ponekad izgubi živce. No, Ivona se trudi objasniti kako od rođenja ima cerebralnu paralizu i zbog toga koristi štapove pri hodaњу. Nakon razgovora s njom,

³⁴ <http://www.radiostudent.hr/hodalica/>

sugovornik će vidjeti kako je ona mlada žena s talentima, željama i snovima, a neposredni kontakt postaje najbolji način za rušenje stereotipa i predrasuda. Smatra kako osobe s invaliditetom trebaju preuzeti dio odgovornosti i pokazati činjenicu da imaju invaliditet, no da to ne znači kako imaju i drugačije potrebe, samo ih ponekad ispunjavaju na drugačiji način. Ivoni je potrebna pomoć pri korištenju stepenica, što ne znači da ne ulazi u zgrade gdje se one nalaze, u takvim situacijama traži pomoć. Što se tiče rodni stereotipa, jedini koje je doživjela su oni vezani uz sport. Voli i prati sport te su ponekad osobe koje ju ne poznaju znale upitati kako to da voli sport, a žena je, ali takvih je situacija sada sve manje. Invaliditet ne smatra dodatnim razlogom zbog kojeg se muškarci i žene s invaliditetom razlikuju jer na to utječe kako se osoba nosi s invaliditetom. Iz tog razloga dvije osobe s istom dijagnozom mogu živjeti na drugačije načine. Ivona smatra kako očekivanja od osoba s invaliditetom mogu stvoriti rodni stereotip. Kao primjer navodi situaciju u kojoj se može naći muška osoba s invaliditetom kada se od njega očekuje da prvi priđe djevojci, a to mu je zbog invaliditeta možda teže izvesti i on se tada nalazi u otežanoj situaciji. Jednako tako, ženska osoba s invaliditetom može se naći u situaciji gdje se od nje očekuje da nauči kuhati, a njoj je to teškoća zbog motoričkih sposobnosti. Dodaje kako je u tim situacijama najteže prihvatiti vlastite granice.

Udruga osoba s invaliditetom Karlovačke županije

„Društvo još uvijek smatra kako žene s invaliditetom ne mogu biti dobre supruge i majke“

Članica Udruge osoba s invaliditetom Karlovačke županije s tri godine dobila je dijagnozu spinalne mišićne atrofije čija ju je progresija u šestoj godini posjela u invalidska kolica. U to vrijeme trebala je krenuti u osnovnu školu i bilo je nemoguće realizirati pohađanje u redovnom sustavu zbog različitih barijera. Odvojena je od obitelji te se školovala u Krapinskim Toplicama. Tada su već počeli stereotipi i predrasude okruženja u kojem je živjela zato što se školuje u specijalnoj školi, iako je program bio redovan kao i svim osnovnoškolcima. Za širu obitelj, pa i kućne prijatelje uvijek je bila „domsko“ dijete čime su još više naglašavali njezinu različitost. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja krenula je u srednju školu u Centru za obrazovanje i osposobljavanje Dubrava u Zagrebu za ekonomskog tehničara, što je i završila. Kako kaže, s godinama je prerasla predrasude i stereotipe te prihvatila sebe i svoj invaliditet i još više se posvetila osobnom razvoju i rastu, shvativši kako je društvo u kojem živi prihvaća onakvom kakva se i sama doživljava. No, nakon završetka školovanja i vraćanja u svoju malu sredinu, opet se suočila sa stereotipima vezanima za žene s invaliditetom i ostvarivanjem prava na ljubav i seksualnost. Navodi kako je to još uvijek tabu tema jer društvo smatra kako žene s

invaliditetom ne mogu biti dobre supruge i majke. S obzirom na nedostatak informacija, ljudi u njoj pobuđuju još veću motiviranost za podizanjem javne svijesti o potrebama, ali i potencijalima osoba s invaliditetom. Postala je aktivna članica Udruge u kojoj i danas djeluje. Ističe kako se u današnje vrijeme puno radi na zapošljavanju osoba s invaliditetom, međutim i na tom području još prevladavaju stereotipi, kako osobe s invaliditetom ne mogu biti kvalitetni radnici. Smatra se kao će stalno biti na bolovanju i poslodavci će morati angažirati druge radnike kako bi im pomagali. Završila je tečajeve doškoloavanja, razne edukacije i iza sebe ima brojne provedene projekte među kojima su i europski, ali uspoređujući se s nekime tko isto to radi u određenoj instituciji. Iz tog razloga se često osjeća manje vrijednom i kao da zbog svoga invaliditeta nije jednako kvalitetna. Iako navodi kako se granice doduše sporo pomiču, kroz veću socijalnu uključenost osoba s invaliditetom u zajednicu, ostaje još puno prostora za stvaranje društva koje će pružati više prilika i mogućnosti te podrške osobama s invaliditetom u svim sferama.

Ivana J.

„Ljudi kada me vide u invalidskim kolicima, obraćaju se kao malom djetetu“

Ivana J. rođena je u Splitu, a sada živi u Makarskoj. Rođena s cerebralnom paralizom, teško je pokretna te se kreće pomoću invalidskih kolica. Prije nekoliko godina kraće vrijeme radila je kao web administrator i koordinator volontera. Trenutno je nezaposlena, no volonterski već osam godina uređuje web stranicu i profile Udruge osoba s invaliditetom „Sunce“ iz Makarske na Facebooku, Instagramu, LinkedInu. Piše poeziju, prozu, povremeno i blog. Prije devet godina objavila je knjigu *Vjetar slobode*. Mnogo je puta doživjela da joj se ljudi, vidjevši je u invalidskim kolicima, obraćaju kao malom djetetu. Tome u prilog ide i činjenica da osobe koje se interesiraju za nešto vezano za nju osobno često komuniciraju s osobom koja je u njenoj pratnji, a ne s njom. Razlog za to je mišljenje da ona ima mentalnih poteškoća. Nalazila se u situacijama gdje bi nakon malo dužeg razgovora s njom u lice rekli: „Kako si ti pametna!“ Poezija kojom se bavi također iznenađuje ljude, misle kako će pisati samo o Bogu, kukati i žaliti se na svoju sudbinu. Ne zamjera im predrasude koje imaju prema njom te ju nerijetko iznenadi njihova naknadna reakcija. Ipak, poučena lošim reakcijama potaknutim prema njoj ili osobama s invaliditetom trudi se svakoj osobi, posebno ako ju ne poznaje, pristupiti otvoreno i iskreno.

Razgovori provedeni s osobama s invaliditetom potvrdili su kako se oni svakodnevno susreću sa stereotipima. Predrasude i stereotipi koje doživljavaju odnose se na njihovo obrazovanje, roditeljstvo i zapošljavanje. Ljudi im zbog svog neznanja ili već unaprijed pogrešno stvorene slike nerijetko pristupaju na pogrešan način te se odnose prema njima kao osobama manje vrijednosti. Sugovornici iz ovih priča koji su rođeni s invaliditetom stereotipe su osjetili već u ranoj životnoj dobi, kako u školi tako i u okolini u kojoj su odrasli. Kasnije su se stereotipi pojavljivali pri zapošljavanju, kod odlaska u grad ili bilo koje druge svakodnevne životne situacije. Iz ovih priča jasno je vidljivo kako moji sugovornici svoj invaliditet ne smatraju životnom preprekom nego životnim suputnikom. Invaliditet im je pomogao da ojačaju i još više ih motivirao pri ostvarivanju životnih želja i ciljeva. Okolina je ta s kojom se moraju „boriti“ kako bi dokazali da, iako imaju invaliditet, ne znači da ne moraju i ne mogu živjeti jednako kao i osobe bez invaliditeta. U svojim pričama navode različite primjere u kojima su bili suočeni sa stereotipima, ali jednako tako i načinima na koji te stereotipe razbijaju.

7. Zaključak

Prava osoba s invaliditetom predstavljaju važno društveno pitanje i zato ovaj diplomski rad donosi povijest i razvoj stvaranja prava osoba s invaliditetom. Iznoseći razvoj odnosa društva prema osobama s invaliditetom uviđa se da je od antike, srednjeg vijeka, pa sve do danas borba za ravnopravnost konstantna. Na međunarodnoj razini prva veća konvencija o zaštiti i ravnopravnosti osoba s invaliditetom izrađena je 2006. godine kada UN donosi Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. Republika Hrvatska, u skladu s međunarodnim pravom, priključila se i 2007. ratificirala navedenu konvenciju. Da osobe s invaliditetom zaslužuju ravnopravno mjesto u hrvatskom društvu, brinu se i zasebne institucije poput Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Sve to ukazuje da je potrebna bila institucionalizacija, ali i pravno definiranje položaja osoba s invaliditetom. Osim toga, osobe s invaliditetom za svoj se položaj u društvu moraju izboriti i protiv stereotipa koji im se nameću.

Kako bi se detektirali stereotipi kojima su osobe s invaliditetom izložene, ovaj diplomski rad polazi najprije od teorijskog određenja stereotipa. Sama riječ stereotip pojavljuje se koncem 19. stoljeća, a u suvremenom društvu najčešći su stereotipi na rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj ili spolnoj orijentaciji. Stereotipi u teoriji mogu biti pozitivni, ali se uz navedene, najčešće vežu negativni stereotipi. Kao manjinska skupina u društvu, osobe s invaliditetom podložne su za stvaranje predrasuda na osnovu svog invaliditeta. Upravo iz toga najčešće proizlazi i diskriminacija. Često tome doprinose i mediji. Naime, suvremeno društvo okruženo je protočnošću velikog broja informacija na osnovu kojih se formiraju stajališta i javno mnijenje. S obzirom na to da osobe s invaliditetom predstavljaju osjetljivu skupinu u društvu, rad je prikazao na koji je način jedan od najčitanijih internetskih portala u Hrvatskoj prenosio vijesti o njima.

Index.hr promatrani je portal na kojem je uz pomoć pretraživanja po ključnim riječima izvršeno istraživanje različitih tekstova s tematikom invaliditeta. Pronađeni tekstovi grupirani su u četiri kategorije. Prva se odnosila na pogrešno korištenje termina vezanih uz osobe s invaliditetom. Oslovljavanje različitim imenima poput hendikepirani ili invalidi predstavljaju najčešće pogreške i odaju krivu percepciju o osobama s invaliditetom ne samo u medijima već i u svakodnevnoj komunikaciji. Druga kategorija odnosila se na prenošenje vijesti o diskriminaciji osoba s invaliditetom. Ovdje je bio ključ ispravnog novinarskog stila koji je na pravovaljan način komunicirao zakidanje osoba s invaliditetom u svakodnevnim potrebama. Treća kategorija govori o politici i osobama s invaliditetom. Politika se bavi svakim segmentom

društva, pa tako i osobama s invaliditetom. Način na koji se politika odnosi prema osobama s invaliditetom izrazito je važan jer osim slanja ispravne poruke u javnost, o političkim odlukama ovisi i financijska stabilnost osoba s invaliditetom. Naime, one zbog različitih državnih olakšica imaju priliku zaposliti se, a isto tako primati i naknadu za svoj invaliditet. Posljednja rubrika predstavlja pozitivne primjere uključivanja osoba s invaliditetom u društvene aktivnosti. Prenošnje vijesti o sudjelovanju na glazbenom festivalu pravi je primjer uključenosti osoba s invaliditetom u društvenu zajednicu koja ga okružuje.

Diplomski rad, osim istraživanja tekstova objavljenih na internetskom portalu, sadrži i analizu anketnog upitnika koji je proveden uz pomoć društvenih mreža i prikupio je podatke kojima su prezentirani statistički podatci o različitim temama koje se tiču osoba s invaliditetom. Sudjelovalo je ukupno 117 ispitanika od čega 68,4% žena i 31,6% muškaraca, a teme o kojima su davali odgovore jesu: način na koji su stekli invaliditet, utjecaji invaliditeta na zasnivanje radnog odnosa, postupanje okoline prema njihovom invaliditetu, neugodnosti u svakodnevnom životu te iskustva sa stereotipima i diskriminacijom. Svi navedeni rezultati upućuju na to da se više od polovine ispitanih susretalo s neugodnostima i osuđivanjem okoline zbog svog invaliditeta. Njih čak 77% susrelo se sa stereotipima, 52,1% sa svakodnevnim neugodnim pitanjima, a čak njih 60,7% smatra da njihov invaliditet izravno utječe na odabir za zaposlenje, što potvrđuje i podatak da njih 59% od ukupno ispitanih nije u radnom odnosu. Među posljednjim pitanjima nalazilo se i mišljenje osoba s invaliditetom o odnosu medija prema njima gdje su iskazali da se zbog nedovoljne prisutnosti u medijima stvaraju stereotipi prema njima – njih čak 90,6% ima takav stav. Ta činjenica je zapravo pravi pokazatelj da osobe s invaliditetom nisu zadovoljne izvještavanjem medija o njima što se nastavlja i na analizu portala *Index.hr* gdje je uočen neprofesionalizam baš na tim temama. Tome u prilog ide i činjenica da čak 82,1% osoba s invaliditetom smatra da se izvještava u najvećem broju samo o problemima i negativnim vijestima.

Karika koja najbolje može spojiti istraživanje o medijima i statističkim podacima jesu osobni primjeri. Iz toga razloga rad na svom kraju donosi osobne priče sedam sugovornika koji su hrabro posvjedočili kako je biti osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i koji su konkretni problemi. Ono što se pokazalo jest činjenica da je prethodno navedeno istraživanje detektiralo osnovne probleme osoba s invaliditetom te su navedene prikupljene priče izvrsna prilika kako bi se na stvarnom primjeru prikazali životi osoba s invaliditetom i načini na koji savladavaju prepreke koje im se nameću. Te prepreke nisu samo administrativne prirode, već su često vezane uz osude društva, nerazumijevanje i stereotipe. Provedeno istraživanje ukazuje kako mediji svojim djelovanjem utječu na stvaranje stereotipa. Tematika osoba s invaliditetom

obrađena je kroz teme s negativnim konotacijama. Osim toga, korištenjem pogrešne terminologije stvara se dojam kako su osobe s invaliditetom teret društva. Da je to zaista tako, potvrdile su i same osobe s invaliditetom koje su sudjelovale u upitniku provedenom u svrhu ovog istraživanja. Mediji utječu na formiranje stereotipa o osobama s invaliditetom, a ono se preslikava na odnos društva prema njima.

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad iznimno je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (članci, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Sve dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnog rada. Sukladno navedenom studentu su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Lucija Makarica (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica ~~završnog~~ diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Zastita ljudskih prava osoba s invaliditetom (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na neodobren način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica
(upisati ime i prezime)

LM
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Lucija Makarica (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasni/na s javnom objavom ~~završnog~~ diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Zastita ljudskih prava osoba s invaliditetom (upisati naslov) čiji sam autor/ica i formiranje stereotipa o djelu i invalidima

Student/ica
(upisati ime i prezime)

LM
(vlastoručni potpis)

8. Literatura

Knjige:

- [1] Barada, V.; Jelavić, Ž. 2004. *Uostalom, diskriminaciju treba dokinuti*. Centar za ženske studije, Zagreb.
- [2] Inglis, F. 1997. *Teorija medija*. AGM, Zagreb.
- [3] Lansdown, G. 2009. *Vidi me čuj me – Vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava djece*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb.
- [4] Leutar Z. i sur. 2015. *Metode socijalnog rada s osobama s invaliditetom*. Biblioteka socijalnog rada, Zagreb.
- [5] Meić, B: 2007. *Invaliditet: Priručnik za saborske zastupnike*. Program Ujedinjenih naroda za razvoj, Zagreb.
- [6] Ograjšek Gorenjak, I. 2014. *Opasne iluzije. Rodni stereotipi u međuratnoj Jugoslaviji*. Srednja Europa, Zagreb.
- [7] Slonjšak, A. i sur. 2012. *Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Vodič za organizacije koje prate ljudska prava*. Zagreb.

Časopisi i zbornici:

- [1] Goldberg, G. „Davor Marko – Zar na zapadu postoji neki drugi Bog?: stereotipi i predrasude u medijima prema islamu (prikaz).“ U: *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*, 49/1 (189), 2011.
- [2] Korać Graovac, A.; Čulo, A. „Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – novi pristup shvaćanju prava osoba s duševnim smetnjama.“ U: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 6/1, 2011.
- [3] Lubina, T.; Brkić Klimpak, I. „RODNI STEREOTIPI: OBJEKTIVIZACIJA ŽENSKOG LIKA U MEDIJIMA.“ *Pravni vjesnik*, 30 (2), 231-232, 2014.
- [4] Nikitina, L: „Stereotypes as interdisciplinary construct: Implications for applied linguistic research.“ U: *Suvremena lingvistika*, 43/83, 2017.
- [5] Opća deklaracija o pravima čovjeka. U: *Revija za sociologiju*, 20/3.-4., 1989.
- [6] Stobbe, H-G. „Predrasude-stereotipi-slike o neprijatelju – Napomene uz središnju problematiku socijalnih odnosa.“ *Crkva u svijetu*, 31/4, 1996.

Kvalifikacijski rad:

- [1] Jurešić A. Predrasude i stereotipi kao prepreke u interkulturalnim susretima (završni rad). Sveučilište Jurja Dobrile u Puli Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije. 2017.

Dokumenti:

- [1] 56/168. Comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities, 2001.,
<https://www.un.org/esa/socdev/enable/disA56168e1.htm>, dostupno 15.09.2020.
- [2] Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 2007.,
<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>, dostupno 15.09.2020.
- [3] Convention on the Rights of the Child, 1989.,
https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en, dostupno 15.09.2020.
- [4] Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom, Narodne novine 47/2005.
- [5] Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies (Text with EEA relevance), 2016., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/2102/oj>, dostupno 15.09.2020.
- [6] Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services (Text with EEA relevance), 2019., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882>, dostupno 15.09.2020.
- [7] Equal treatment in employment and occupation, 2010., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:c10823>, dostupno 15.09.2020.
- [8] European disability strategy 2010-2020, 2010.,
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=en&fbclid=IwAR1wJlx9tf21qADiX83-5gxES3ssR6PKVGSy2IF0xzHMkpNYsFwEpwuMdBg>, dostupno 15.09.2020
- [9] International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families, 1990.,

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-13&chapter=4&clang=_en, dostupno 15.09.2020.

[10] Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Narodne novine 6/2007.

[11] Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, 2007., [https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika//Nacionalna%20strategija%20%20izjedna%C4%8Davanje%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom\[1\].pdf?fbclid=IwAR1wJlx9tf21qADiX83-5gxES3ssR6PKVGSy2IF0xzHMkpNYsFwEpwuMdBg](https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika//Nacionalna%20strategija%20%20izjedna%C4%8Davanje%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom[1].pdf?fbclid=IwAR1wJlx9tf21qADiX83-5gxES3ssR6PKVGSy2IF0xzHMkpNYsFwEpwuMdBg), dostupno 15.09.2020.

[12] Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine, Narodne novine 119/2007.

[13] Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, Narodne novine 12/2009.

[14] Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, 1993., <https://www.un.org/development/desa/disabilities/standard-rules-on-the-equalization-of-opportunities-for-persons-with-disabilities.html>, dostupno 15.09.2020.

[15] Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, Narodne novine 107/2007.

Internetski izvori:

[1] <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, dostupno 26.08.2020.

[2] <https://www.un.org/development/desa/disabilities/the-international-year-of-disabled-persons-1981.html>, dostupno, 05.12.2019.

[3] <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137&langId=hr>, dostupno 05.12.2019.

[1] <https://posi.hr/vizija-i-misija-2/>, dostupno 23.11.2019.

[2] <https://mdomsp.gov.hr/print.aspx?id=217&url=print>, dostupno 02.12.2019.

[3] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58036>, dostupno 20.10.2019.

[4] http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eFZjURM%3D, dostupno 12.11.2019.

[5] <https://www.medijskapismenost.hr/>, dostupno 31.07.2020.

[6] <https://uriho.hr/ustanova-uriho/>, dostupno 20.07.2020.

[7] <https://radio.hrt.hr/emisija/sesto-culo/144/>, dostupno 21.07.2020.

[8] <https://savezsumsi.hr/>, dostupno 21.07.2020.

[9] <https://www.hrt.hr/340972/organizacija/emisije-javnoga-sadržaja-u-programima-hrvatske-radiotelevizije>, dostupno 30.07.2020.

- [10] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Index-opet-najcitaniji-hrvatski-portal/840507.aspx>, dostupno 26.08.2020.
- [11] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/33-idiota-jucer-parkirala-u-sibeniku-na-mjestima-za-invalidne/2137624.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [12] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/htio-zapaliti-invalidne-u-zgradi-i-gadjao-ih-kamenjem-jer-se-cudno-glasaju/2056891.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [13] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-smanjenje-sredstava-za-invalidne-jos-ce-ih-vise-izolirati/880307.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [14] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/mladog-invalida-vjestacili-na-ulici-popricali-smo-s-njegovom-majkom/2028582.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [15] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Prpic-Zene-s-invaliditetom-svakodnevno-su-izložene-trostrukoju-diskriminaciji/820325.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [16] <https://www.index.hr/mame/clanak/iskrena-poruka-i-naputak-svim-roditeljima-dječes-posebnim-potrebama/894297.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [17] <https://www.index.hr/magazin/clanak/u-zagrebu-je-sa-psom-vodicem-izbacili-iz-slasticarnice-pa-uslijedio-preokret/2058112.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [18] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/britanska-vlada-psihicki-bolesnici-ne-zasluzuju-jednaka-prava-kao-ostali/956737.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [19] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Sa-saborske-rasprave-o-osobama-s-invaliditetom-izostalo-90-posto-zastupnika/825249.aspx>, dostupno 22.07.2020.
- [20] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vlada-nasla-gdje-ce-rezati-uzeli-su-invalidima-gotovo-pola-milijarde-kuna/2182331.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [21] <https://www.index.hr/fit/clanak/ples-mladica-u-invalidskim-kolicima-je-najpozitivnija-stvar-koju-cete-vidjeti/2117868.aspx>, dostupno 22.07.2020.
- [22] <https://www.index.hr/mame/clanak/ucitelj-na-ledjima-nosio-djevojčicu-koja-ne-moze-hodati-da-ne-propusti-izlet/2119555.aspx>, dostupno 21.07.2020.
- [23] <https://www.index.hr/mame/clanak/djecak-u-invalidskim-kolicima-koji-skace-na-trampolinu-ce-vam-uljepsati-dan/2066219.aspx>, dostupno 22.07.2020.
- [24] <https://www.plivazdravlje.hr/>, dostupno 29.07.2020.
- [25] <http://www.radiostudent.hr/hodalica/>, dostupno 10.12.2019.

9. Popis slika, tablica i grafova

Slika 2.1.1. Iskaznica za osobe s invaliditetom.....	6
Slika 6.1.1. Primjeri susreta sa stereotipima	35
Slika 6.1.2. Primjeri susreta sa stereotipima	35
Slika 6.1.3. Primjeri susreta sa stereotipima	35
Slika 6.1.4. Primjeri susreta sa stereotipima	36
Slika 6.1.5. Primjeri susreta sa stereotipima	36
Slika 6.1.6. Komentari na anketu	41
Slika 6.1.7. Komentari na anketu	41
Slika 6.1.8. Komentari na anketu	41
Slika 6.1.9. Komentari na anketu	42
Tablica 1. Promjena terminologije	9
Tablica 2. Prikaz korištenih naziva i recentne terminologije	14
Tablica 3. Razlike u paradigmama	17
Graf 1. Spol	28
Graf 2. Dob.....	29
Graf 3. Stupanj završenog obrazovanja.....	29
Graf 4. Jesu li ispitanici rođeni s invaliditetom ili ne?	31
Graf 5. Uzroci invaliditeta.....	31
Graf 6. Radni status ispitanika	32
Graf 7. Utjecaj invaliditeta na zasnivanje radnog odnosa	32
Graf 8. Odnos prema osobama s invaliditetom	33
Graf 9. Neugodna pitanja	34
Graf 10. Predrasude i stereotipi.....	34
Graf 11. Razlozi za stvaranje stereotipa	37
Graf 12. Način pristupanja informacijama	38
Graf 13. Odgovorne osobe za informiranje o invaliditetu prema mišljenju ispitanika	38
Graf 14. Ocjena obrade tema vezanih za invaliditet	38
Graf 15. Najzastupljenije teme vezane za invaliditet	39
Graf 16. Korištenje korektnih pojmova prilikom pisanja o invaliditetu	39

Graf 17. Prisutnost tema o invaliditetu u medijima 40